

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

Adam Jiroušek

**Kunětická hora v kontextu kulturního
a sociálního života**

Memory Kunětická hora - cultural and social
aspects

Bakalářská práce

2012

Vedoucí práce: Ing. Michaela Dvořáková

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně, a že jsem v seznamu použité literatury uvedl veškerou literaturu a prameny, ze kterých jsem čerpal.

V Praze dne 2012

... ..

Děkuji Ing. Michaele Dvořákové za metodickou pomoc, spolupráci, odborné vedení a konzultaci při psaní této bakalářské práce. Dále bych chtěl poděkovat hlavně své rodině za ochotu, trpělivost a za pomoc v podobě mnohých užitečných podnětů a rad.

Anotace

Autor:	Adam Jiroušek
Instituce:	Pedagogická fakulta UK v Praze Obor Základy společenských věd
Název práce:	Kunětická hora v kontextu kulturního a sociálního života
Vedoucí práce:	Ing. Michaela Dvořáková
Počet stran:	48
Počet příloh:	8
Rok obhajoby:	2012
Klíčová slova:	Kunětická hora, Pernštejnové, Diviš Bořek z Miletínka, Muzejní spolek, historie Kunětické hory, architektonický vývoj, T. G. Masaryk

Bakalářská práce popisuje vývoj hradu Kunětická hora od prvních zmínek, přes husitské období, Pernštejny, třicetiletou válku, první republiku, až do současnosti. V souvislosti s historickým vývojem se snaží zachytit její kulturní, sociální a politický vliv na své okolí. Zaměřuje se hlavně na období pánů z Pernštejna a jejich působnost v pardubickém regionu, která představovala velký mezník v historii hradu i města. Popisuje také základní architektonický vývoj hradu. Podrobněji se věnuje druhé návštěvě T. G. Masaryka na Kunětické hoře v roce 1927.

This Bachelor thesis describes the development of the castle Kunětická Hora since the first references, through Hussite period, the Pernsteins, Thirty- year's war, First Republic till present. It attempts to capture its cultural, social and political influence on its surroundings in connection with the historical development. The focus is mainly on the period of Lords of Pernstein and their activity in Pardubice's region. They were an important milestone in the town's and castle's history and it also describes its basic architectural development. This paper also describes the second visit of T.G.Masaryk in Kunětická Hora in 1927.

Obsah

Anotace.....	1
Obsah.....	3
Úvod.....	4
1. Historické události v kontextu vývoje Kunětické hory.....	5
1.1. Období předhusitské.....	5
1.2. Od Husitů po příchod pánů z Pernštejna.....	6
1.3. Rod zubří hlavy.....	12
1.3.1 Pernštejnové.....	12
1.3.2 Rod zubří hlavy a Kunětická hora.....	16
1.3.3 Pernštejnové a Pardubice.....	22
1.4. Třicetiletá válka.....	24
1.5. Období mezi léty 1646 – 1918.....	25
1.6. Od konce 1. světové války po rok 1993.....	29
1.6.1. Návštěva prezidenta T. G. Masaryka v Pardubicích a na Kunětické hoře v roce 1929.....	31
2. Vývoj a změny architektury hradu Kunětická hora.....	34
3. Současný stav Kunětické hory.....	37
4. Závěry.....	40
Použitá literatura.....	42
Přílohy.....	45

Úvod

Tato práce je věnována státnímu hradu Kunětická hora, který se nachází nedaleko Pardubic, směrem na Hradec Králové. Jedná se o historickou památku, jejíž hodnota doposud nebyla plně doceněna. Leží v rovině rozprostírající se kolem Labe. Bývá také často označována jako „východočeský Říp“¹. Čedičová skála, na které hrad stojí, je sopečného původu. Není to však sopka, protože zde nedošlo k vystoupení magmatu na povrch, pouze se zde vytvořil kopec (v třetihorním období), který utuhl pod povrchem. Jeho výška je 305 metrů a okolí převyšuje o necelých 82 metrů. Nalezneme zde rovněž trigonometrický bod. Ojedinelost Kunětické hory též podtrhuje výskyt mnoha vzácných chráněných zvířat a rostlin. Tento objekt jsem si zvolil z mnoha důvodů. Hlavním byl fakt, že jsem se o historii a samotný komplex zajímal již dříve a psaní této práce mi umožňovalo proniknout hlouběji do dané problematiky. Pouto mezi mnou a „Kuňkou“, jak jí důvěrně obyvatelé Pardubic říkají, vzniklo na počátku 90. let, kdy jsme se na hrad s rodiči přestěhovali². Dětství strávené přímo v hradním prostředí a v centru historických informací ve mně vytvořilo zájem, který přetrval dodnes.

Práce má kromě komplexního náhledu na historii a vývoj hradu poskytnout údaje ohledně významu, vlivu na daný region, někdy i za jeho hranice. Zjistit, zdali hrad v historii sehrál významnou roli. Jak působil, jestli vůbec, na své okolí v různých oblastech (sociálních, kulturních, politických). Jak vůbec probíhal vývoj památky. Nejedná se o výzkum, ale o shrnutí výše zmíněných cílů za použití dostupných pramenů jak z knihoven, tak i z pardubického archivu. Takto vzniklá příručka by mohla najít uplatnění nejenom jako zdroj ucelených podrobnějších faktů z historie hradu pro širokou veřejnost např. daného regionu, ale také jako vhodná pomůcka pro průvodce.

¹ Označení nalézáme ve více pramenech např. Žákavec, 1929, s. 204

² Můj otec, Miloš Jiroušek, získal místo kastelána na Kunětické hoře.

1. Historické události v kontextu vývoje Kunětické hory

1.1. Období předhusitské

Budeme-li vycházet z historických pramenů, dozvíme se, že Kunětická hora, jako hradní komplex, nepatří mezi nijak staré a její vznik je datován do počátku 15. století. Nepočítáme-li Václava Hájka z Libočan, který ve své kronice vypráví legendu o vzniku hradu, konkrétně jej datuje do roku 838 a snaží se tak vyjasnit okolnosti vzniku a pojmenování hradu, bohužel vše je dílem pouze jeho fantazie³. Dnes díky průzkumům, které zde v nedávné době probíhaly, jednalo se o průzkum archeologický (J. Šulcová) a průzkum stavebně historický (P. Macek)⁴, víme, že musíme pátrat v historii ještě mnohem dál do minulosti, za rok 1420 a Diviše Bořka z Miletínka. Výše uvedené průzkumy odhalily základy mnohem starší, spadající na přelom 13. a 14. století, vystavěné pravděpodobně králem (snad Václavem II.)⁵. Jednalo se o opevněnou stavbu členěnou na východní a západní část, nádvoří mezi těmito oblastmi zřejmě nebylo zastavěno. Východ tvořil palác a hranolová obytná věž, naproti se tyčila věž válcová⁶.

Svůj podíl na nedochování historických pramenů, které by pojednávaly o původním hradu, má požár, při kterém shořely Zemské Desky. V neposlední řadě za absenci informací vděčíme také vídeňské úvěrní bance, která v roce 1866⁷ zničila část Pardubického archivu, když ho vyhodila do sběru. Neuváženým skutkem jsme se tak ocitli v bádání o počátcích hradu u spekulací. Pokud nás bude zajímat četnost osídlení kopce v historii ještě před výstavbou hradního komplexu, můžeme

³ Hájkova legenda: „Jeden z dvořanů Křesomysla knížete, jménem Kuňak se svou chotí Ctiborkou, boháč velký, majitel dobytka nesčíslného i mnohé čeledi, vyslal jednou průvodce své, aby jemu hledali místo k usídlení se co možno k slunce východu položené. Šli vyslanci, aby je našli; první noc strávili u Přerova, druhou noc u Libice, třetí u Brodku a čtvrtou u jedné hory, kterou k založení sídla panského znamenajíce pohodlnou, vrátili se k pánovi svému. Tento nemeškal, a vybral se na to brzy na cestu s chotí i majetkem svým, přijda pak k hoře této, dal na jejím úpatí vystavět dvůr, který nazval Kuňákův. Později oblíbil si Kuňak onu horu velice, dal na ní postaviti hrad dřevěný, který jeho nástupcové čím dále tím více opevňovali a zvelebovali, a po jeho zakladateli Kunětickou horou nazývali.“ (Hájek, 1918, s. 266)

⁴ Jedná se o informace získané z ústního sdělení vedoucího správy hradu Kunětická hora dne 2.9.2011. Souhrn těchto archeologických prací by měl být publikován pravděpodobně v létě tohoto roku.

⁵ Mücke, 2004, s. 8

⁶ Průvodcovský text, 1993, s. 1

⁷ Heroutová, 1972, s. 2-3

díky archeologickým nálezům říci, že člověk vyhledával tuto horu odedávna. V blízkém okolí se našla žárová pohřebiště, nejrůznější bronzové předměty a z doby hradištní nám předkové zanechali ruční mlýnky. Není divu, stačí jeden pohled a zjistíme, že se jedná o dominantu Polabské nížiny. Postupem času Kunětická hora dostala přízvisko „Východočeský Říp“, a tak je velmi pravděpodobné, že tento kopec byl centrem nejrůznějších shromáždění lidu již od dávných dob. O velké roli této dominanty, ať už byla jakákoliv, svědčí také nálezy u nedalekých Opatovic⁸, kde příbytky lužické vesnice byly koncipovány vchodem právě k hoře. K diskuzi se ovšem nabízí i otázka, proč se Kunětická hora v písemných pramenech objevuje až na počátku patnáctého století, přestože se nacházela v nemálo významné oblasti – stýkala se zde tři hradiště (Vraclav, Hradec a Chrudim). Příčinu můžeme hledat v tom, že území Kunětické hory patřilo do rukou Opatovického kláštera, které byl centrem veškerého dění a hora byla jaksí vzdálena. Jelikož klášter tvořil samostatnou jednotku, nebylo možné, aby se zde usídlil žádný z šlechticů.

1.2. Od Husitů po příchod pánů z Pernštejna

Dostáváme se do období první poloviny 15. století, které oblasti Opatovického kláštera a Kunětické hory přineslo mnoho převratných historických událostí a není se čemu divit, vždyť české země se v této době nacházely v době husitské, v době snah napravit společnost, její morálku a hlavně církev, která se podle tehdejších myslitelů výrazně odlišila od toho, co kázala, od správného křesťanského života⁹. Velkou změnou oproti předchozímu období je, že to, co se odehrávalo v této době, se nám již dochovalo v písemné podobě, a proto opusťme spekulace a vrhněme se s kritickým pohledem do písemných pramenů.

Zlomové datum je 25. června roku 1420, protože v tento den bylo na Kunětickou horu svoláno shromáždění lidu podobojí a událo se tak na popud pánů Aleše Vřešťovského z Ryzmburka, Beneše z Mokrovous a Hustířan a Jiřího z Chvalkovic¹⁰. Nešlo však pouze o náboženské shromáždění, na hoře se sešel ozbrojený lid pardubického regionu. Jednalo se o tak významné shromáždění, že přijel z Prahy kněz Ambrož, který kromě kázání také tlumočil rozkaz táhnout na

⁸ Herout, 1958, s. 1

⁹ Čornej a kol., 1993, s. 153

¹⁰ Rosůlek, 1932, s. 8

Podlažický klášter¹¹. Obavy hradeckých donutily vyslat zvědy ke Kunětické hoře a zjistit kam se tábor lidu bude ubírat, když zjistili, že vyrazil směrem k Podlažickému klášteru, přestali se strachovat o bezpečí města a opustili zvýšenou ostrahu. Všechno to však byl promyšlený tah Husitů, kteří ještě ten den, když padla tma, změnil směr pochodu na Hradec a za úsvitu nepřipravené město bez velkých potíží dobyli.

Tím však nemělo válečné dění kolem Kunětické hory konce. Stále tu byl Opatovický klášter, který díky výzvě papežského legáta měl velmi početnou obranu (oděnci pana Alše ze Šternberka)¹². Díky tomu se dokázal úspěšně ubránit dvěma útokům vedených z Hradce (18.-21. prosince 1420 a 22. března 1421¹³) s minimálními ztrátami ve svých řadách, ale s nemalými u útočníků. Teprve duben roku 1421 definitivně rozhodl o osudu kláštera v Opatovicích. Spojené vojsko z Prahy a Tábora v čele s Janem Želivským a Janem Žižkou směřovalo přes Český Brod, kde se k němu připojil i Diviš Bořek z Miletínka a další členové orebského bratrstva¹⁴, ke Kolínu a následně k Chrudimi a Pardubicím. Za pochodu k Pardubicím se Diviš Bořek oddělil od hlavního proudu a namířil si to na Opatovický klášter. Nakonec v dubnu roku 1421¹⁵ klášter dobyl a získal tak i jeho panství a s ním i Kunětickou horu.

Diviš, jakožto husitský vojevůdce, odhadl výhodné postavení Kunětické hory, která byla a je jedinou vyvýšeninou v této polabské rovině, tudíž přenesl hlavní sídlo a centrum dění na horu a hrad začal přestavovat na husitskou pevnost. Naneštěstí, chceme-li dnes pátrat po stopách husitského hradu, nenajdeme téměř nic, co bychom mohli s určitostí zařadit do let, kdy Diviš hrad přestavoval, tedy léta 1421-1423. Pozdější stavební úpravy na hradě v plném rozsahu pohltily Bořkovo dílo. Samozřejmě rozeznáváme prvky, které nejsou v souladu s pozdější pozdně gotickou – raně renesanční úpravou (hlavně v palácové části), ale ty musíme zařadit

¹¹ Jedná se o klášter, který byl založen v Podlažicích, ve vsi nedaleko Chrudimi, přibližně v první polovině 12. století. Nejednalo se o nijak prosperující, významný objekt. Šlo o nemajetný benediktínský klášter, který nalezl svůj konec v rukou Táboritů kolem roku 1421. (*Ottův slovník naučný*, 2000, s. 1014)

¹² Herout, 1958, s. 2

¹³ Herout, 1958, s. 2

¹⁴ Označení orebité s původně užívalo pro poutníky, kteří cestovali na vrch Oreb nedaleko Třebechovic. Později, v našem případě mluvíme právě o tomto významu, tento název přejímají východočeští husité v čele s knězem Ambrožem. Toho vystřídal ve vedení roku 1423 samotný Jan Žižka. Po jeho smrti se začali nazývat sirotky. Hlavní území na kterých působili, byl Hradec Králové a Čáslav. (*Malá Československá encyklopedie*, 1986, s. 688)

¹⁵ Sedláček, 1993, s. 54

do období před těmito úpravami, tedy se na ně vztahuje přibližně 70 let, a tudíž je skoro nemožné zařadit některé prvky do výše zmíněných dvou let, kdy Diviš Bořek přestavoval. Tohoto faktu litujeme hlavně s vědomím, že se jednalo o jeden z mála stavebních hradů přímo ve válkách husitských vyznavači kalicha.

Téměř s jistotou můžeme říci, že palác se rozpínal po celé ploše vrcholu kopce. Zvláštní místo bylo na východní části kopce, kde skalnaté vyvýšení umožňovalo strategickou polohu, hlavně z hlediska bezpečnosti, a proto bylo určeno pro palácovou část. Tuto pozici můžeme usuzovat z pozůstatků rozmístění sklepů a z některých stěn současného paláce. S velkou pravděpodobností už v této době byl palác obehnan suchým příkopem, jehož pozůstatky můžeme nalézt v nynějším perštejnském opevnění (např. příkop na západní straně paláce před vstupem do paláce). Musíme vzít v potaz, že při příchodu Diviše Bořka z Miletínka na kopci už hrad stál a tak veškeré přestavby, které následovaly pod taktovkou husitů, nevytvářely hrad nový, jelikož by to bylo velmi finančně náročné, ale pouze upravovaly, zdokonalovaly stávající. Je velmi pravděpodobné, že největší změnou bylo rozšíření přednádvoří, kdy Diviš potřeboval, aby byl hrad schopný pojmout větší počet obránců se vším ostatním, co takový pobyt obránců obnášel. Pro dokreslení představy tehdejšího hradu je třeba zmínit i to, že hrad zřizoval válečník pocházející z nižší šlechty, z rodu Mrzáků z Miletínka, kteří pocházeli z Nové Vsi¹⁶, tudíž je jasné, že o nějakém přepychu a výstavnosti nemůže být ani řeč.

Diviš se hlásil k Pražanům, což mu přineslo místo chrudimského hejtmana (1421), protože Chrudim spadala do 21 měst, které spravovala Praha. On a jemu rovní viděli slibné chvíle ve vládě Zikmunda Korybutoviče (polského krále) a tak není divu, že vynakládali veškeré úsilí, aby dosáhl trůnu s vidinou rozšíření a upevnění svých statků. S příchodem polského krále, který cestou na Prahu obsadil Hradec Králové, dal jej do správy právě Diviši Bořkovi, který ovládal toto město skrz svého bratra Jetřicha, kterého tam dosadil¹⁷. Roku 1423 čekal Diviše Bořka další úspěch a to posun do dvanáctky zemských hejtmanů. Zikmund před odchodem zpět do Polska, vlivem papeže, vytvořil kolem sebe známou panskou jednotu nasměrovanou proti táborům a polním vojskům. Žižka nechtěl nečinně přihlížet posilování opozice a tak porazil armádu panské jednoty u Hořic. Pak pokračoval na

¹⁶ *Ottův slovník naučný*, 1999, s. 335

¹⁷ Herout, 1958, s. 4

Hradec. Zde bylo měšťanstvo nespokojeno s vládou Diviše Bořka a tak napomohlo Žižkovi město obsadit¹⁸. Pán z Miletínka, nacházející se právě na Moravě, přijel urychleně zpět do kraje Kunětické hory a vrhl se na Hradec. S velkými ztrátami však byl donucen stáhnout se na svůj hrad. Od této prohry začal sympatizovat s mírnější stranou stavovskou, která vedla své snahy proti radikálním táboritům a sirotkům.

Zikmund Korybutovič se opět vrátil do Prahy, ale byl ihned zatčen revolučním křídlem, které se tak postaralo o zmaření jeho vyjednávacích pohovorů s papežem. Diviš Bořek patřil k těm, kteří se připravovali na to, že porazí revoluční hnutí. Vše dopadlo tak, že se ocitl ve vojsku, které se zúčastnilo bitvy u Lipan 30. května 1434¹⁹. Zde porazili tábority a sirotky a zpřístupnili tak trůn Zikmundovi. Všechny snahy pana z Miletínka se zúročily 21. září 1436²⁰, kdy se mu císař za vše odvděčil tím, že zlegalizoval jeho vlastnictví majetku Opatovického kláštera, které až doposud držel bez právního dokladu, tedy fakticky nevlastnil. Dále získal městečko Bohdaneč, mnoho dalších vesnic (např. Trnová, Živanice, Neratov, Rybitví, Břehy atd.), dvorů poplužní (např. Kunětice, Osice, Ždánice, Němčice, Hrobice atd.) a stal se z něj purkrabí pražského hradu. Ještě rok předtím, 1435, se však Divišovi podařilo skoupit Pardubice²¹ a okolí, tím se poprvé nastínila budoucí podoba okolí, která nabyla na významu za panování Pernštejnů.

Hradec se odmítal podvolit Zikmundovi a tak byl pan z Miletínka pověřen dobytím města. Kunětická hora se tak stala hlavním opěrným bodem, ze kterého byly vedeny výpady na Hradec, a zároveň skýtala ochranu před výpady z Hradce. Válka byla vedena delší dobu se střídavými úspěchy. Diviš Bořek ke sklonku života přeci jen ukázal, že v jádru zůstal věrný kalichu a to následujícím činem. Mistr Jan z Rokycan vystupoval proti Zikmundovým straníkům a tak se ocitl v ohrožení, husitský hejtman mu poskytl útočiště na Kunětické hoře, kterého Mistr Jan využil až do roku 1441²². Toho se však Diviš Bořek z Miletínka už nedožívá, protože umírá čtyři roky před tím.

¹⁸ Sedláček, 1993, s. 54

¹⁹ Rosůlek, 1932, s. 9

²⁰ Herout, 1958, s. 6

²¹ Pospíšil, 1948, s. 6

²² Sedláček, 1993, s. 55

Ještě než však Diviš Bořek umřel a přenechal svá panství svým sourozencům, poctil ho na Kunětické hoře svou návštěvou muž, který v budoucnu měl co dočinění s horou. V pamětech českého krále Jiřího z Poděbrad od Karla Erbeny²³ se můžeme dočíst mimo jiné, jak Jiří z Poděbrad cestoval na Kunětickou horu, bohužel nemáme přesné datum návštěvy. V knize je popsána okolní fauna a výstup na horu, přivítání s panem z Miletínka a následně stručný popis nádvoří a směr cesty, které nám nastiňují stejné situování přístupové cesty a okolního prostředí jako je dnes.

Po smrti Diviše Bořka z Miletínka přebírá Kunětickou horu jeho bratr Jetřich, o kterém jsme se již zmiňovali v souvislosti s událostmi okolo Hradce. Pardubice dostal do správy druhý bratr Diviše Vaněk z Miletínka. Jetřichovo panování však netrvalo dlouho a za krátký čas hrad přenechává jednomu ze tří synů Diviše Bořka, Soběslavovi Mrzákovi z Miletínka, přízvisko Mrzák se dědilo, šlo o pojmenování rodu:“Mrzákové z Miletínka“²⁴, tudíž je velmi pravděpodobné, že Soběslav neměl vnější vadu, která by odůvodňovala toto označení. O osudu ostatního zboží, které náleželo Divišovi, nemůžeme s jistotou říci, komu připadlo.

Jedna verze praví²⁵, že některé části připadly pánům z Rychmburka a Janu Pardusu z Horky a Vratkova, jinde se zas dočítáme²⁶, že se Soběslav rozdělil o dědictví se svými bratry Janem a Petrem. S jistotou můžeme prohlásit, že majitelem kunětického panství byl Soběslav, který byl sympatizantem Jiříka z Poděbrad. Válčil po jeho boku v několika bitvách např. rok 1448 a dobývání Prahy, bitva u Rokycan atd. Aktivně ho podporoval ve volbě na gubernátora Českého království roku 1452. Během svého života Soběslav bojoval u soudu za obhájení svých statků před jinými, kteří si na ně činili právo. Až konečně po zvolení Jiříka z Poděbrad se mu dostalo klidu. Nově zvolený král se mu odvděčil za jeho skutky. Potvrdil mu, že hrad i statky, které k němu náležely, které byly jeho otci zastaveny, nemohl nikdo vyplatit do konce Soběslavova života a poskytl mu finanční prostředky na stavební úpravy hradu. Následné dění, spojené se Smrtí Soběslava roku 1468 v Roudnici, popíšeme ve dvou verzích. Nutno podotknout, že k první se přiklání více historických pramenů.

²³ Erben, 1989, s.337-339

²⁴ Šebek, 1990, s. 76 Na straně 65 nacházíme zmínku o prvním přechodu přízviska „Mrzák“ na syna.

²⁵ Herout, 1958, s. 6

²⁶ Sedláček, 1993, s. 55

První znění událostí říká, že pravděpodobně v roce 1464²⁷, několik let před svou smrtí, Soběslav dobrovolně podstupuje hrad Jiřímu z Poděbrad. Argumentem proti druhé podobě historických událostí je: „Sotva asi král odňal splacením hrad muži, který měl oň velké zásluhy²⁸.“ Předchozí tvrzení pochopíme při výkladu druhé verze událostí.

V druhé verzi²⁹ se dovídáme o tom, že Soběslav před svou smrtí převádí hrad na svého syna Soběslava, který se však dostává do rozporů s jistým knězem Baltazarem z Miletínka (pravděpodobně jeho bratrem). Do všeho vstupuje král Jiří z Poděbrad a vyplácí hrad (částkou 4500 kop grošů pražských). Tím ho připojuje do majetku královské komory. Dále hrad opatřil posádkou a purkrabím, který měl na starost správu komplexu.

Ať už se to stalo jakkoliv, hrad se dostává do držení Jiřího z Poděbrad. Tím rozšiřuje moc Kunštátského rodu a komplex se stává pevným obranným bodem v neklidné době. Jiříkovo držení však netrvá dlouho a následujícího roku (1465) přepsal statky Kunětické hory i onu samotnou na Viktorina, Jindřicha a Hynka knížata Minstenberská, a na Bočka z Kunštátu, což byli jeho synové. Aby posílil obranu hradu, dal Libišany Mikuláši Berkovi z Dubé a Majnuš z Chvalkovic dostal zas do držení neratovský dvůr, oplátkou se zavázali službou manskou (v době války se měli ve zbroji dostavit na hrad za jakýchkoliv okolností). Se smrtí Jiříka (22. března 1471³⁰) dochází i k přesnému rozdělení panství mezi syny.

Hrad a další statky připadají do rukou Jindřicha knížete Minstenberského. Toto rozdělení potvrzuje i král Vladislav k 13. listopadu 1477³¹. Avšak stačilo jen pár let na to, aby se ukázalo, že Jindřich nebude dobrý správce. Na hradě příliš nepobýval a o chod hradu a okolí pečovali úředníci, které měl na starost panský hejtman. Panství se dostává postupně do dluhů a kníže z Minstenberka je nucen postupně začít zastavovat jeho části. Například Přelouč a statky v jejím okolí podstoupil Štěpánovi Andělovi z Ronovce, městečko Bohdaneč s okolím zas Vilému Zubovi z Landštejna a jiný osud nečekal ani Rosice, Rybitví, Ohrazenice

²⁷ Roku 1463 je hrad považován stále za majetek Mrzáků, ale zmínky z roku 1465 už píší o hoře jako o statku Jiřího z Poděbrad

²⁸ Sedláček, 1993, s. 55

²⁹ Nechvíle, 1882, s. 41-42

³⁰ Rosůlek, 1932, s. 10

³¹ Heroutová, 1972, s. 12

a další³². Když finanční krize dopadla plnou vahou a Jindřich už ztratil naději na znovuzískání zastavených částí svého panství, rozhodl se prodat i Kunětickou horu. Přelomovým dnem se stal 8. leden roku 1491 ve Žďáře, kdy hrad i Pardubice prodává Vilému z Pernštejna a na Helfštejně³³. Tím se uzavírá tato historická etapa a zároveň dává prostor pro nástup éry, která znamenala největší vzestup a rozmach hradu.

Od 50. let 15. století se začíná v oblasti východních Čech dařit jednomu druhu podnikání. Jde o rybníkářství, které začíná zvyšovat zisky panovníkovi, jemuž nestačí výděly z pronájmu půdy rolníkům. Obrovský rozvoj na Pardubicku zažívá za dob Pernštejnů, ale na to se zaměříme v další kapitole, nyní jen zmíníme ty, jež stojí na počátku. Impuls k vytváření bohaté sítě rybníků ve východočeském regionu dal Vaněk z Miletínka (majitel Pardubic). Na něj navázali Václav Zahrádka ze Zahrádky a Prokop Liška³⁴. Oni stojí za založením např. Rosického rybníka.

1.3. Rod zubří hlavy

1.3.1 Pernštejnové

U většiny rodů z Moravy a Čech nevíme vždy přesně, kdo byl jejich zakladatelem a jaký že to udělal čin, který byl hoden pozornosti panovníka a znamenal přidělení erbu, což znamenalo vstup na šlechtickou půdu. Známe jejich povídání o tom, jak se tato událost seběhla a většinou to bývají smyšlené příběhy z různých krajů Evropy. Nalezneme však dva rody, které se vyskytovaly na území Moravy, které své předky hledaly v domácím prostředí. Mluvíme o pánech z Boskovic a z Pernštejna.

Chceme-li hovořit o pánech z Pernštejna, měli bychom začít jejich rodovou pověstí. Její znázornění nalezneme snad na všech místech, která mají s tímto rodem co do činění, ale zajímavostí je, že většinou se nejedná o originální zakomponování. Většinou totiž tyto desky byly nalezeny na různých místech a později dopraveny na významná místa Pernštejnů a zasazeny do staveb druhotně. Příklad zmiňovaného

³² Sedláček, 1993, s. 57

³³ Nechvíle, 1882, s. 44

³⁴ Herout, 1958, s. 7

reliéfu viz obrázek číslo 1.

Obr. č. 1: Kolorovaný pískovcový reliéf z roku 1511 s vyobrazením perštejnské rodové pověsti. (Vorel, 1999, obr. příloha)

Vraťme se k pověsti, jejíž obsah nám byl obrázkem nastíněn. V nejstarší písemné podobě se nám zachovala z roku 1539³⁵. Vše začalo u muže, který se jmenoval Vaněk. Územně se nacházíme v okolí současného hradu Pernštejn a časově spadá příběh do roku 564 našeho letopočtu. Po lesích a polích v této oblasti se potloukal zlý zubr, který dokonce usmrtil několik lidí. Markrabě nechal všem vzkázat, že ten kdo okolí zubra zbaví, bude náležitě odměněn. Vaněk se se zubrem několikrát střetl a unikl před ním jen o vlásek. Jednoho dne ho zvíře pronásledovalo až do jeho stavení, kde se ho Vaňkovi podařilo uklidnit až tím, že mu postupně předhazoval kousky chleba. Následně vždy když se setkali, Vaněk ho krmil a tím si zvíře ochočil. Ochočenému zubrovi pak provlékl nozdrami houžev (z proutí) a odvedl ho markraběti na Zubštejn. V některých verzích³⁶ pak zubra setnul jednou ranou před šlechtickým dvorem (proto se do erbu dostala prý jen hlava zvířete). Odměnou mu byly vesnice a území, které stihl obejít v jeden den. V roce 574 pak začal stavět na nedalekém kopci hrad, kterému se začalo říkat Pernštejn. Aby se nezapomnělo na chytrost, s jakou zvíře překonal, dal mu panovník právo použít zubří hlavu ve svém erbu. Hlava měla být znázorněna vždy s houžví, která se stala symbolem chytrosti, která stojí nad velkou silou.

Samotné označení „Pernštejn“ je odvozeno z němčiny od slova „Bärenstein“³⁷. Přeložíme-li německý název, dostaneme spojení „medvědí kámen“,

³⁵ Vorel, 1999, s. 11

³⁶ Šebek, 1990, s. 85

³⁷ Vorel, 1999, s. 23

nebo jinak „jantar“. Fakta v podobě písemných pramenů nás informují o tom, že vrátíme-li se po rodové lince zpět, dojdeme k muži, který ještě neužíval označení z Pernštejna a nečinili tak ani jeho synové. Jmenoval se Štěpán z Medlova, jehož prvním úspěchem bylo získání Doubravníku u horní Svratky. Tak byl položen základní kámen pozdějšího Pernštejnského panství. Tyto zmínky hovoří o prvním desetiletí 13. století. Svůj majetek pak, hlavně v 15. století, rozšiřovali směrem na střední Moravu a do Čech. Teprve s příchodem jména Vilém z Pernštejna, o kterém bude ještě řeč, se objevují zmínky o tomto rodě v dějinách obou zemí. Na přelomu 13. a 14. století a ještě několik desetiletí později panuje chaos v chronologii potomků Štěpána, jen těžko můžeme vytvořit model rodinných a majetkových vztahů, díky nevěrohodným pramenům z té doby. Ke konci 14. století se počet Pernštejnů rozrostl natolik, že majetek se musel rozdělovat do tolika větví rodu, že postupně přicházejí o majetek a stává se z nich nižší sociální vrstva. Avšak přišla pro ně ještě jedna šance, které se chopil právě Vilém z Pernštejna. Využil svárů mezi Lucemburky a ve výsledku spočinul v čele moravské šlechty na postu zemského hejtmana. Po jeho smrti nastupuje do čela rodu Jan z Pernštejna, který se zasloužil o další mohutný rozvoj, hlavně po stránce majetkové.

Po Janově smrti se na scéně objevuje Vilém z Pernštejna, který je spojen právě s Kunětickou horou a její zlatou érou. Jemu se podařilo několikanásobně navýšit pozemkové vlastnictví. Své sídlo postupně přesunul z Pernštejna, který přenechal svým bratrům, na hrad Helfštejn. Proto se někdy nazýval Vilém z Pernštejna a na Helfštejně³⁸, ačkoliv sem přesunul své sídlo a investoval zde nemalé jmění, které z tohoto hradu dělalo jeden z největších komplexů své doby v Evropě, nesetřval zde a přesunul se dále do Čech. Vilém se ukázal jako obratný politik, diplomat a válečník. Podařilo se mu nashromáždit obrovské jmění, které zanechal svým synům Vojtěchovi a Janovi. Během třiceti let Vilém získal tolik pozemků, že v pomyslném územním žebříčku přeskočil rod zubří hlavy³⁹ i pány z Rožmberka⁴⁰. Za nejvýznamnější oblast, kterou svou politikou získal, se považovalo právě panství Kunětická hora a později Pardubic, kam se následně

³⁸ Vorel, 1999, s. 86

³⁹ Označení „rod zubří hlavy“ užil prvně L. Hosák, Příspěvky k starému rodopisu moravskému – erb zubří hlavy. (Teplý, 1996, s. 3)

⁴⁰ Vorel, 1999, s. 97

přesouvá a setrvává zde, vyjma domácích a zahraničních cest, kterých podnikl nespočet.

Po jeho smrti do města přichází jeho syn Vojtěch zvaný z Pernštejna a na Pardubicích. Důkazem života v této oblasti, až do konce svých dnů, je jeho hrobka v kostele svatého Bartoloměje v Pardubicích. Za jeho vlády se rod stále těší respektu a uznání. Jejich majetek se táhl z východu na západ od Valašského Meziříčí po Kutnou horu a Chlumeck nad Cidlinou a z jihu na sever Od Hrušovan po Náchod. Zatímco Vojtěch sídlil v Pardubicích, jeho mladší bratr Jan měl svůj podíl na Moravě. I on obrátě nakupoval a směňoval, ale v době smrti Vojtěcha můžeme pozorovat začínající zadluženost panství. Po nástupu Ferdinanda I. Habsburského k moci dochází k rozporu v názorech mezi nimi, spor se týkal pravomocí zemského hejtmána na Moravě. Je známo, že Vilém půjčoval Jagelloncům⁴¹ peníze za výhodného úvěru a tímto systémem dokázal rozmnožit svůj majetek, avšak mezi Janem a Ferdinandem panovaly jiné poměry a tak velké půjčky a vysoké nároky na odvod berní ho směřovaly do nelehkých finančních situací, jejichž dopad si však samotný Jan ještě neuvědomoval. Turci obnovili tlak na uherských hranicích a tak bylo nutno zvýšit financování armády a všeho potřebného pro nastalý okamžik. Pernštejnské panství se díky komplikovaným událostem, které měly dlouhodobý charakter, ale také díky nečekaným příhodám, které se naneštěstí seběhly v roce 1543⁴², ocitá ve finanční tísní, která je řešena dalšími půjčkami a zastavenými objekty. Po smrti Janově se na scéně objevují jeho 3 synové, kteří nezájmem o svá panství, pobytem na královském dvoře a dalekými cestami ještě více zatěžovali finanční rozpočet rodu. Můžeme prohlásit, že padesátá léta byla pro ně obdobím recese. Na konci zůstává jediný Janův syn, a to Vratislav, kterému se podařilo získat Litomyšl, ze které začíná vytvářet nové reprezentativní sídlo.

Vymření Pernštejnů po meči způsobila dělová koule, která byla vystřelena z tureckého děla a ukončila život Janovi z Pernštejna 30. září 1597⁴³. Úplný konec

⁴¹ reprezentované králem Vladislavem Jagellonským – Vladislavem II.

⁴² Vorel, 1999, s. 166-167 Např. se jednalo o neuskutečnění plánované výplaty kladského hrabství, která by pomohla špatné finanční situaci. Zástava byla oddána o tři roky. Dále se jednalo o neúspěchy Jana u soudu aj.

⁴³ Vorel, 1999, s. 262

rodu zubří hlavy přichází s úmrtím třetí sestry Vratislava z Pernštejna, a to se smrtí Frebonie 6. února 1646⁴⁴.

1.3.2 Rod zubří hlavy a Kunětická hora

Datem, který oficiálně odstartoval působení Pernštejnů v rámci kuněticko-horského panství⁴⁵, se stal 8. leden 1491⁴⁶. Hrad a okolí kupuje Vilém za 3000 kop grošů⁴⁷. Rozhodnutí vlastnit toto panství zřejmě ovlivnila skutečnost, že se toto území nacházelo mezi Moravou, odkud pocházel, a Prahou. Tam směřovaly jeho cesty v souvislosti s narůstající politickou mocí. Skutečnost však byla taková, že už v roce 1490 disponoval poslední hejtman (Křištof Návoj ze Starchovic) pověřený Minstenberky s penězi pána z Pernštejna, které užíval k vyplacení některých zastavených pozemků. Tomu, že roku 1491 šlo pouze o formální akt, nasvědčuje i listina vydaná Vladislavem 13. listopadu 1490⁴⁸, která opravňovala Viléma připojit zpět ke Kunětické hoře území, které jí v minulosti náležela (avšak ne zdarma, ale protiplatbou) a zároveň poskytovala Pernštejnům záruku, že žádný král nebude moci toto zboží zastavit ani zapsat.

Jelikož byli Pernštejnové mocným rodem, dbali také na to, aby patřičně reprezentovali své postavení. Místa, na která přenesli svá sídla, se měnila v obrovské okázalé komplexy, na kterých se rozhodně nešetřilo. Nebylo tomu jinak také u Pardubic a Kunětické hory. Následné stavební úpravy z obyčejného hradu vytvořily téměř nedobytnou pevnost, která na druhou stranu nepostrádala ani prvky okázalosti a reprezentativnosti. Se svými šesti branami a dvěma padacími mosty vytvářela bezpečný úkryt pro své obyvatele. Je jasné, že se stavitelé museli vypořádat s tím, co už na kopci stálo. Po předchozích majitelích, kteří, až na poslední reprezentanty, finančně nestrádali, převzal Vilém nemalý hrad. Po koupi se ale na hradě na delší dobu nezabydluje a raději volí pohodlí Pardubického zámku. To však nemělo vliv na tok úsilí (i peněz) na hrad. Jistý Ctibor z Bukovky na Roudnici se zavázal 25. dubna roku 1492⁴⁹ pánovi z Pernštejna a na Helfštejně smlouvou, že bude spravovat hrad a plnit funkci úředníka. Měl na starost sedmnáct

⁴⁴ Vorel, 1999, s. 284

⁴⁵ Šebek, 1990, s. 86

⁴⁶ Nechvíle, 1882, s. 44

⁴⁷ Herout, 1958, s. 8

⁴⁸ Sedláček, 1993, s. 57

⁴⁹ Sedláček, 1993, s. 57

holomků, dva vrátné a jednoho pověžného. Dále ho tato listina zavazovala k zajištění každodenního chodu, ne však stavebních úprav. Ty samozřejmě započaly, ale pod vedením jiných. Některé prameny⁵⁰ pak uvádějí, že Ctibor nepůsobil na hradě dlouho. Roku 1493 ho měl totiž vystřídat dřívější pardubický purkrabí Bušek z Hodkova. Rozvoj stavebních prací podpořil král Vladislav (3. listopadu 1492⁵¹) tím, že povolil Vilémovi vynaložit dva tisíce zl. uherských na stavbu a přestavbu hradu. Dobré vztahy mezi nimi potvrdilo také svolení s nakupováním a rozšiřováním rybníkářských sítí, které v této době nabývaly na rozsahu a významu z hlediska finančních příjmů.

V této době zde došlo k chybě, která ve svých počátcích nevypadala vůbec jako chyba, ale měla neblahé následky. Vilém byl uznávaný, moudrý a dobrý hospodář, avšak že to byl také člověk, dokazují následující činy. Dne 30. září 1513⁵² podstoupil některé části kolem opatovického splavu Hradeckým za kus skály Kunětické hory. Hradečtí zde mohli těžít kámen a bez vynaložení jakýchkoliv dalších finančních prostředků jej odvézt do Hradce. Dále on sám těžil kámen přímo z hory, na které stavěl hrad. Ten používal jak ke stavbě hradu, tak k výstavbě vodních děl, jako rybníků, hrází, atd. Tímto Vilém odstartoval možnou budoucí zkázu hradu. Jinak byl velmi svědomitý a případné škody (zatopená pole svých sousedů) při zakládání rybníků a dalších děl (např. Opatovický kanál se svou délkou 34 kilometrů) vždy finančně odškodnil.

O velkém významu Viléma a Kunětické hory svědčí událost, která se odehrála 22. července 1497⁵³. Několikrát zmiňovaný král Vladislav, který byl na cestě do Uher, navštívil Kunětickou horu a pasoval zde Jana a Vojtěcha, syny pernštejnského pána, na rytíře. Rozhodně se nejednalo o návštěvu na již přebudovaném hradě. Ač se v mnoha pramenech uvádí, že byl hrad „opraven a zkrášlen“⁵⁴ je pravděpodobnější verze, že panovník navštívil komplex v době, kdy byly stavební práce v plné síle. Tato domněnka bude podpořena a odůvodněna následně.

⁵⁰ Nechvíle, 1882, s. 45; Rosůlek, 1932, s. 10

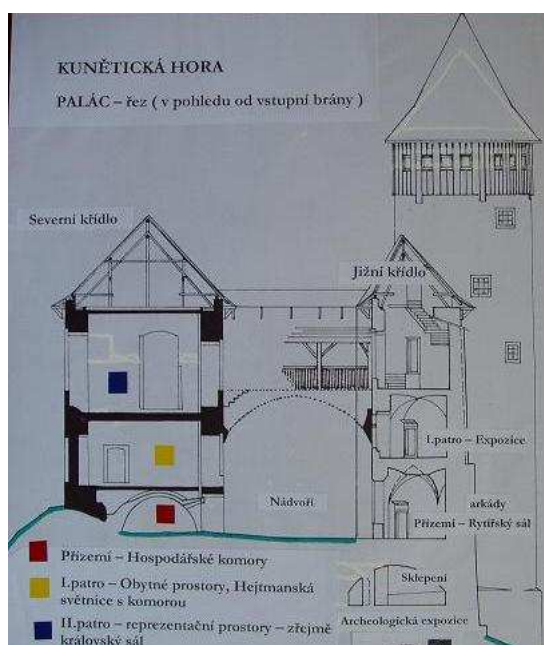
⁵¹ Sedláček, 1993, s. 57

⁵² Skrbek, 1898, s. 4

⁵³ Rosůlek, 1932, s. 10

⁵⁴ např. Sedláček, 1993 s. 58; Pospíšil, 1948, s. 7 – zde však s mylně uvedeným rokem návštěvy 1547, a další.

Chceme-li datovat stavební práce na hradě, dostáváme se do situace, kdy musíme konstatovat, že práce probíhaly od koupě hradu až do konce perštejnského vlastnictví. Na hradě totiž nestavěl jen Vilém, ale také jeho synové Vojtěch a Jan. Výstavba, která pravděpodobně na sebe navazovala mezi generacemi dost těsně, se nepodepsala na vzhledu hradu. Neobjevují se nám zde ani vrstevové přeměny, kdy bychom podobně jako na patrovém dortu mohli pozorovat přestavby v různých časových obdobích. Podíváme-li se na to z logického hlediska, je pravděpodobné, že prvním cílem budovatelských prací byly obytné prostory a opevnění bylo následně v pořadí. Velkou změnou bylo rozšíření obytných prostorů, které za Diviše Bořka tvořil palác podél hradby. Nyní byl rozšířen křídlem ve tvaru písmene L. Spojením se nám zde ocitl střed (palácové nádvoří), který byl po svém obvodu obestavěn ze tří stran. (viz č. 1 na obrázku č. 3). Palác tvořily dvě podlaží a ve vyšších patrech, kde bylo plochostropé jádro, se vystavělo navíc hrázděné obranné polopatro. Jak v severním tak v jižním křídle se nacházely velké sály, které byly důmyslně spojeny lávkou (na palácovém nádvoří) podklenutou obloukem. Pro lepší pochopení kompozice tehdejších i současných prostor se podívejme na obrázek č. 2.

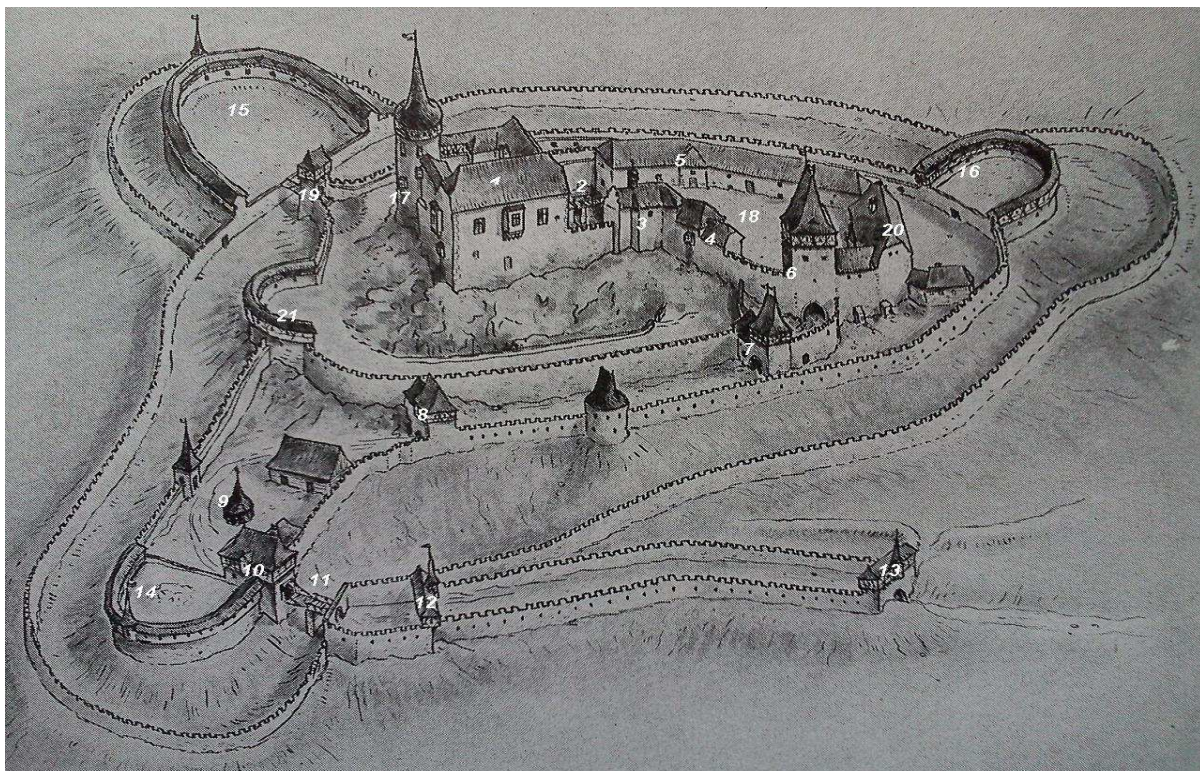

Obr. č. 2 Nákres tehdejší podoby paláce - Miloš Jiroušek (součást expozice hradu 1998)

Spojení jednotlivých pater paláce umožňovala točitá schodiště. Před palácem se nacházel druhý padací most (viz č. 2 na obr. č. 3). Nad vstupem do paláce je vyryt nápis s letopočtem: „ANO DOMINI MI CCCCVIII“⁵⁵ (1509),

⁵⁵ Skrbek, 1898, s. 57

který určitě neznačí ukončení stavebních prací. Možné je, že odkazuje na dodělání palácové části. Kolem předhradí (viz č. 18 na obr. č. 3) byly po obvodu rozptýleny hospodářské budovy, kaple svaté Kateřiny⁵⁶, černá kuchyně, stavení, které s hospodářskými budovami pohltilo základy západní věže a šestá brána (viz č. 5, 3, 4, 20, 6 na obr. č. 3 ve výše zmiňovaném pořadí). Opevnění hradu tvořily dvě hradební linie, jejichž součástí byly dovnitř otevřené bašty (viz např. č. 21 na obr. č. 3), menší věžičky, ale hlavně tři velké sypané zemní rondely (viz č. 14, 15, 16 na obr. č. 3). Právě rondely tvořily z hradu velice těžko dobytelnou pevnost. Sloužily k umístění dělostřelectva a dále umožňovaly ochranu na bližší vzdálenost a samotnou ochranu děl.

Obr. č. 3: Ideální rekonstrukce Kunětické hory kolem roku 1600. Navrhl a kreslil Jaroslav Herout – doplněno vlastními číslicemi (Herout, 1958, Viz příloha)

Díky štěrbinovým střílnám mohly rondel bránit dvě řady střelců z ručnic⁵⁷.

V hradním areálu byly dva padací mosty (na obr. č. 3 jsou pod č. 11 a 2) se suchými příkopy. Brány měly tvar čtverhranných věží, skrz které se dalo projet (viz č. 10, 8, 7, 6 na obr. č. 3). Přičemž šestá brána, kterou se vstupovalo do předhradí, měla nad sebou ještě další dvě obyvatelná patra. Výjimku tvořila první

⁵⁶ viz příloha č. 1

⁵⁷ Durdík, 1995, s. 161

brána (viz č. 13 na obr. č. 3), která na vertikální úrovni byla nejnižše položena, a také druhá brána (viz č. 12 na obr. č. 3), jež nebyly, co se mohutnosti týče srovnatelné s dalšími čtyřmi. Jednotlivé brány jsou spojeny zdmi, které využívali zubů pro ochránění obránců, nebo využívaly systému střílen, který je znatelný u spojnice čtvrté a páté brány. Zubatý ochoz a dvě střílny nalezneme také ve spojnici páté a šesté brány. Velmi obtížné je pozorovat tvar opevnění na jižní straně, kde lom způsobil velké škody.

Pro úplné dokreslení představy hradu na vrcholu chybí zmínit, že palác měl svou hradní věž (viz č. 17 na obr. č. 3), která měla původně 28 metrů, později byla navýšena a přímo pod věží se nacházela šest metrů hluboká hladomorna. Důkazem využití tohoto prostoru jsou nápisy na stěnách hladomorny se zřetelnými letopočty 1510, 1548 a 1606⁵⁸. Další věcí, bez které by se na hradě jen těžko dalo bydlet, je studna (viz č. 9 na obr. č. 3). Ta se nacházela v tzv. dolní ohradě⁵⁹. Přijmeme-li fakt, že je to jediný zdroj vody na tomto kopci, je velmi pravděpodobné, že až sem sahala opevnění od Diviše Bořka. Byla to oblast za třetí branou. Nacházely se zde hospodářské budovy, ze kterých nám do dnes zůstaly dva valeně klenuté sklepy⁶⁰. Podíváme-li se na pozici hradu je zřejmé, že jiného obranného mechanismu nebylo třeba. Jelikož se nacházel na jediném kopci v polabské nížině, nepotřeboval žádných předsunutých věží a hlídek. Vše tu bylo jako na dlani. Není pochyb, že zde Pernštejnové vytvořili velkolepé dílo, které nejen z hlediska reprezentativnosti, ale také z hlediska funkčnosti – obrany představuje do této doby nedoceněnou složku, vrchol vývoje českých hradů.

Ještě před svou smrtí se podařilo Vilémovi obdržet (roku 1514) královskou milost od splacování duchovního zboží v Čechách i na Moravě a čtyři roky na to získal od Štěpána Anděla další městečka. Dne 8. dubna 1521⁶¹ umírá na pardubickém zámku (pochován byl však na Moravě), ještě před svou smrtí rozděluje perňštejnské panství mezi své syny Jana a Vojtěcha, který dostává kromě Pardubic a Kunětické hory také např. Litice, Potštejn, Brandýs, Bydžov a další.

⁵⁸ Herout, 1958, s. 19

⁵⁹ Rosůlek, 1932, s. 16

⁶⁰ Valená klenba je typická pro Románský sloh. Jedná se o těžký strop půlkruhového průřezu, který potřebuje pro udržení široké a silné zdi kvůli směru tlaku, který jde do stran. (Herout, 1981, s. 27)

⁶¹ Pospíšil, 1948, s. 7

Připomeňme, že tento Vojtěch se nechal nazývat na Pardubicích⁶². I on patřil ke schopným správcům rozsáhlého území. Roku 1526, když padl král Ludvík u Moháče, objevily se zde tendence, vznikající především v jednotě bratrské, usilující o zvolení Vojtěcha za krále. Jak víme z historie, tak k tomu nedošlo. Roku 1531 připojil Kolín a okolí i se zámek. Byl dosti opatrný, protože přes veškeré záruky se obával o svůj majetek. Nelenil a prosadil si u krále znovu potvrzení veškerých majestátů, které se mu dostalo na podzim ještě téhož roku. V délce vlády nenapodobil svého otce a už roku 1534 jeho tělo uložili v Pardubicích do chrámu sv. Bartoloměje.

Veškerý majetek tak získává Jan, který pro své chatrné zdraví, pobýval hlavně v Pardubicích. Hrad však často navštěvoval. Důkazem toho je listina z 15. srpna 1540⁶³. Věnoval mu finance na opravu jak interiérů, tak exteriérů. Nechává zde vybudovat např. pátou bránu. Změnou doby a stylu se však život z opevněného, chladného a tvrdého hradu přesouvá na pohodlný zámek. Z výše zmíněného víme, že se Jan velmi záhy ocitá ve finanční tísní. Umírá 8. září 1548⁶⁴ a majetek přechází na jeho syny, z nichž kunětické panství dostává syn Jaroslav.

Jeho panování však nemělo dlouhého trvání a neslo se ve světle poklesu perňštejnské moci. Snížením počtu zaměstnanců (a tak výdajů na chod panství) se pokusil tehdejší správce Hamza ze Zábědovic⁶⁵ zachránit panství, ale marně. Proto Jaroslav nabídl toto panství králi Ferdinandovi. Jemu se toto území velmi líbilo a tak projevil zájem o koupi a přijel roku 1554 do Pardubic. Objevil se tu však problém, který pozastavil jednání. Úroky, které vznikaly z dluhů, dosáhly tak vysoké úrovně, že přesáhly cenu samotného panství. Věřitelé však vytvořily silný nátlak na Jaroslava, který raději odjíždí do Itálie a vše nechává na zástupcích, které opatřil plnou mocí, aby se na všem dohodli. V noci 6. ledna 1556⁶⁶ postihla Kunětickou horu živelná pohroma v podobě požáru. Způsobil ho blesk, který zde uhodil a naneštěstí zasáhl prostory, ve kterých se nacházela koudel. Škody nebyly jen na hradě, ale v celém okolí. O opravu se musel postarat Zikmund Suda z Řenec⁶⁷, který byl hejtmanem na hradě. Roku 1559 se daly věci konečně do

⁶² Herout, 1958, s. 9

⁶³ Sedláček, 1993, 58

⁶⁴ Rosůlek, 1932, s. 11

⁶⁵ Herout, 1958, s. 10

⁶⁶ Nechvíle, 1882, s. 47

⁶⁷ Sedláček, 1993, s. 58

pohybu. V této době je nucen Jindřich předat Kunětickou horu, Pardubice a okolní statky svému hlavnímu věřiteli rytíři Janu Kapounovi ze Svojkova⁶⁸ za 200.000 kop grošů českých. On nejevil většího zájmu o toto panství a tak ho o rok později (1560) prodává císaři Maxmilianovi II., do rukou královské komory za dvojnásobek ceny.

Takto to zůstává až do 19. století. Odchodem rodu zubří hlavy z hradu Kunětická hora končí veškeré stavební práce. Od této doby se hrad na dlouhý čas stává opuštěn a postupně chátrá. Význam hradu se postupně rozplývá, panstvo sídlí v Pardubicích, tak i úřady. Hrad také ztrácí své postavení coby vojenské sídlo, centrem se naopak stávají Pardubice, které jsou považovány v sedmnáctém století za primární východočeskou pevnost⁶⁹.

1.3.3 Pernštejnové a Pardubice

Pardubice se dostávají do správy Pernštejnům rokem 1491, kdy Vilém, tehdy už majitel nedaleké Kunětické hory, využil sporů vedených mezi tehdejšími majiteli a zakoupil ho. Bylo to pro město osudovým okamžikem, protože záhy přichází vrchol Vilémovi moci a Pardubice se stanou jeho sídelním městem. Je jasné, kam se všechny jeho snahy a finance budou obracet. O rozšiřování území – pardubického panství – bylo již napsáno hodně, samotný výčet by byl na celou stranu. Spokojme se s tím, že k městu a hradu připojil další lesy, vesnice. Do vzniklého regionu na vrcholu patřilo přes 130 vesnic⁷⁰. Tuto oblast utvářel do podoby, která by vyhovovala tehdejšímu postavení tak mocného rodu. Dal zde vzniknout novému sídlu, které mělo dobře reprezentovat, ale také rozmnožovat majetek, nebo alespoň udržovat v chodu stávající.

O to se starala oblast podnikání - rybníkářství. Šlo o významnou oblast podnikání, což dokládá počet – přes 230 rybníků v kuněticko-horském a pardubickém regionu⁷¹. S přestavbami na Kunětické hoře, téměř paralelně probíhaly stavební práce na Pardubicích. Když Vilém tuto oblast kupoval, tak důležitější než Pardubice bylo městečko Bohdaneč. Proč se však tak zkušený stavebník, jako byl Vilém, odvrátil od prosperujícího centra k (prozatím) nevýznamné oblasti? Je zde několik důvodů. Jeden z nich je ten, že tu stál hrad. Ten

⁶⁸ Nechvíle, 1, s. 470

⁶⁹ Herout, 1958, s. 20

⁷⁰ Šebek, 1989, s. 86

⁷¹ Šebek, 1989, s. 89

mohl být v budoucnosti přestavěn na sídlo, které bude vyhovovat jak reprezentativním, tak vojenským účelům. Dalším důvodem bylo to, že Pardubice patřily k dědičným statkům. Vilém se zde potýkal s velkou konkurencí, kterou tvořily hlavně královská města Chrudim a Hradec Králové, mezi nimiž pak vznikaly velmi napjaté vztahy. Snažil se ve všem královská města dohnat a dá se říct, že nakonec spolu města jednala skoro jako rovnocenná.

Zároveň s opravou obytného jádra na hradě a vytvářením rozsáhlého opevnění, se stavělo i v Pardubicích. Vznikal zde zámek s obrovským valem, který se stal základem obranného systému. Měl tvar nepravidelného lichoběžníku a v každém rohu se nacházel půlkruhový rondel. Jediným místem, kterým se dalo vstoupit, byla brána s padacím mostem. Okolí kolem valu bylo zatopeno, to vytvořilo ideální předpoklad pro ubránění se jakémukoliv útoku. Jediná cesta přes vodní koridor k zámecké bráně byla po dřevěném mostu. Dnešní známá Zelená brána se již tehdy nacházela na západě města a měla funkci městské brány. Činnosti Viléma měly za následek příchod nejrůznějších řemeslníků a pracovníků, z městečka se postupně stávalo město. Přestavba probíhala po mnoho let a muselo se vycházet z toho, co již bylo postaveno. Odtud pramení různé nepravidelné uličky a náměstí.

Vilém však bodoval i na jiné straně – 8. září 1498⁷² se mu podařilo získat od krále privilegium na konání jarmarků. Po tomto následovalo mnoho dalších. Poskytnutí Pardubicím různých práv vyvrcholilo roku 1512, kdy osvobodil měšťany od některých tíživých povinností a potvrdil jim všechny získaná práva⁷³. Pět let předtím však Pardubice zasáhl požár, který zlikvidoval mnoho z toho, co bylo vybudováno. Vše to však vedlo k nové energii a nadšení pro budování. Nebyl to však poslední požár za Pernštejnů, další zasáhl celé město v roce 1538⁷⁴. Vilém dbal na všechny oblasti města, zbudoval např. nemocnici pro chudé. Také se zabýval problematikou církve ve městě. Z hlediska vyznání byl velmi tolerantní. On jako katolík, dodržoval rovnost s kališníky a ochraňoval i příslušníky jednoty bratrské. Zajímavostí byla také různá nařízení, která se týkala hygienických podmínek, na které se v té době mnoho nedbalo. Vydal například nařízení o

⁷² Šebek, 1989, s. 100

⁷³ Např. právo na samosprávu, vést městské knihy, pečetit červeným voskem, jarmarky, cla a mýta a další. (Zikmunda, 1990, s. 14)

⁷⁴ Kuča, 2002, s. 52

vynášení hnoje z domu a následně z města, zakázal vylévat exkrementy z oken na ulici, a to vše pod vysokými pokutami. Výsledkem bylo velmi čisté a reprezentativní město. Po Vilémově smrti se vlády chopil Vojtěch. Ten pokračoval v otcově práci. Rozšiřoval město a snažil se mu poskytnout co největší výhody. Příkladem tomu je právo vařit a podávat pivo. Nemělo sice takovou tradici jako piva z okolí, ale s tím si Vojtěch poradil tak, že uzákonil okolním krčmám odebrání pouze pardubického piva. Podobných privilegií se městu dostalo nespočet a jejich bližší popis by přesáhl rámec mé práce. Jan, nastupující po bratrovi Vojtěchovi, dbal výchovy otce a pokračoval v jeho práci⁷⁵. Zakládá zde například latinské gymnázium (které však plnilo svou roli jen do konce vlády pánů z Pernštejna).

Vlivem tíhy zadluženého panství se roku 1558 začaly konat schůzky, které měly za úkol dohodnout koupi pardubických a kuněticko-horských statků. Král Ferdinand I. si oblíbil zdejší kraj při návštěvách 1539, 1549 a 1554 chtěl tuto oblast zakoupit pro svého syna Maxmiliána. Konečné podmínky o prodeji Pardubic byly ustanoveny 21. března 1560⁷⁶.

1.4. Třicetiletá válka

S příchodem nového správce hradu, královské komory, upadá význam a velkolepost Kunětické hory. Všichni co zde sídlili, podlehlí době a odstěhovali se do města. Veškeré úřednictvo a panstvo pobývalo v Pardubicích. Hrad postupně pustl. Mohli bychom se domnívat, že alespoň z hlediska vojenského významu přetrvává, ale nikoliv. V 17. století platí za prioritní východočeskou pevnost Pardubice⁷⁷. Sem se proto stahovala veškerá pozornost švédských vojsk, která zde v rámci třicetileté války sehrávala svou roli⁷⁸. Celkem třikrát se zde pokusili švédští vojevůdci dobýt město. Poprvé roku 1639, kdy třináct dní obléhali Pardubice.

⁷⁵ Výčet veškerých privilegií, které připadly městu v určitém období nalezneme v knize: Kuča, 2002, s. 51-52

⁷⁶ (Šebek, 1989, s. 137)

⁷⁷ (Herout, 1958, s. 20)

⁷⁸ Švédové vtrhávají do Českých zemí v roce 1630. Záhy obsazují i Prahu, ale pak jim v nerozhodné bitvě u Lützenu umírá král, což způsobí dočasný zmátek v jejich armádě. Nakonec v roce 1634 byli poraženi císařskými vojsky. Švédové se opět po čase vrací (V roce 1639). Odehrává se zde jedna z nejkrvavějších bitev třicetileté války u Jankova, kterou vyhrávají díky našemu generálu Torstenssonovi. Vše vyústilo ve Vestfálský mír. (Čornej a kol., 1993, s. 255-268)

Podruhé v roce 1643, kdy byl generál Torstensson⁷⁹ nucen ustoupit před palbou císařského dělostřelectva osazeného na opevnění Pardubic⁸⁰. Oba pokusy o dobytí Pardubic nezanechali na blízkém hradě patrnější známku násilí.

Vše se změnilo při posledním útoku 17. října 1645⁸¹, kdy výše zmiňovaný vojevůdce neúspěšně ostřeloval město. Jelikož nechtěl odejít s prázdnou a neúspěchem, zaměřil svou pozornost na okolí. Po vypálení Sezemic a Holic se obrací směrem k pevnosti na kopci. Důkazem toho, že dřívější pernštejnské sídlo neplnilo úlohu opěrného vojenského bodu, bylo i to, že posádka hradu v době ohrožení tvořilo 28 mužů⁸². To, že byl zřejmě rozladěn neúspěchem v Pardubicích, vysvětluje, proč hrad nejenom dobyl, ale i pobořil a vypálil. Některé prameny⁸³ tvrdí, že hrad byl nějaký čas obléhán a díky kvalitnímu opevnění dokázalo vzdorovat pár vojáků přesile několik dní. Nakonec se zachránili útekem, ale když generál viděl, že hrad bránila jen hrstka obránců, rozzuřil se a hrad pobořil a vypálil. Svědectví o požáru nám podává poznámka v radničním kalendáři Pardubic, že Kunětická hora hoří. Zapsáno 17. října⁸⁴. Mělo to však fatální důsledek pro náš hrad. Jelikož ztratil veškerý význam, nebylo ho potřeba opravovat.

1.5. Období mezi léty 1646 – 1918

Po ničivém dopadu třicetileté války hrad postupně chátral, pustl a stávala se z něho zřícenina. Potvrzuje nám to i Bohuslav Balbín, který hrad roku 1681⁸⁵ navštívil. Zkáza se však netýkala celého hradu. Byly zde dva objekty, které se udržovaly. Tím prvním byla hradní kaple, která se dočkala oprav v letech 1697-98. O to se zasloužil biskup z Hradce Králové Jan František pán z Talmberka⁸⁶, který toto místo navštívil, a když spatřil zoufalý stav objektu, rozhodl se pomoci. V roce 1698 byla také postavena barokní kaplička sv. Barbory⁸⁷, která se nachází hned vedle. Druhé místo, které mělo svůj význam, byla šestá brána. Jelikož se na hradě

⁷⁹ Lennart Torstensson byl švédským vojenským generálem Gustava II. Adolfa. Také známý jako hrabě z Ortaly. 1642 se mu podařilo dobýt Olomouc. 1643 byl vítězem v dánsko-švédské válce. Proslul též vítězstvím v roce 1645 nad císařským vojskem v bitvě u Jankova. (Všeobecná encyklopedie, 1998, s. 426)

⁸⁰ Heorut, 1958, s. 20

⁸¹ Skrbek, 1898, s. 5

⁸² Rosůlek, 1932, s. 12

⁸³ Rosůlek, 1932, s. 12; Skrbek, 1898, s. 5

⁸⁴ Nechvíle, 1882, s. 48

⁸⁵ Žákavec, 1929, s. 204

⁸⁶ Heroutová, 1972, s. 34

⁸⁷ viz příloha č. 2

stále těžil kámen, bylo potřeba někoho, kdo by na lom dohlédl. Tím byl pověřen dozorce, který přebýval právě zde.

Materiál se nezískával pouze v lomu, ale také samotný hrad posloužil jako levný zdroj. Novou nadějí se stal 9. květen 1820⁸⁸, kdy Kunětickou horu poctil svou návštěvou císař František I. s manželkou Karolinou a dcerou Klementinou⁸⁹. Po návštěvě se rozhodl navštívit hrad ještě jednou (a to 21. července toho roku), tentokrát s doprovodem úředního aparátu. Rozhodl, že hrad musí být neprodleně opraven. Vypadalo to tak na znovu obnovení staré slávy, ale o pět let později skončilo veškeré jednání bez jakýchkoliv výsledků. Teprve o nějaký čas⁹⁰ dále se dostalo hradu pomoci. Opravila se kaple a věž dostala svou střechu. Do poloviny 19. století byl hrad zaměřen c. k. inženýrem Denhartem⁹¹.

V roce 1858 rakouská národní banka, tehdejší majitel, provedla na hradě rozsáhlou rekonstrukci. Jižní strana paláce byla opatřena mohutným podpěrným pilířem, v paláci u hlavní brány bylo nutno zachránit rozpadající se zdi, palác byl zastřešen šindelovou střechou. V této době se dokonce prosadilo zastavit místní kamenolom. Banka však kunětické a pardubické panství prodala v dražbě ve Vídni úvěrnímu ústavu, od něhož ho převzala akciová společnost, která nenalézajíc kupce rozdělila území na devět částí, kvůli snazšímu prodeji. Přesto se však nenalezl nikdo, kdo by za Kunětickou horu zaplatil 80.000 zlatých. To vše do 18. června roku 1881⁹², kdy se dostala do rukou barona (velkopřůmyslníka z Vídně) Richarda Drascheho z Wartinbergu⁹³. Ten si na úpatí hory postavil letohrádek a o zřícenině se vůbec nestaral, jen ji pronajímal. Tehdejšímu nájemníkovi posloužily hradní prostory jako skladiště piva, které prodával tehdejším zvědavcům, prohlížejícím si chátrající velkolepé dílo. Tyto návštěvy však nebyly jediné, které oživovaly tento zpustlý kopec. V roce 1848 využila pardubická národní garda Kunětickou horu pro simulaci útoku. Dne 27. července 1862⁹⁴ se na horu přišli podívat členové zpěváckých spolků z Východních Čech a známého Hlaholu z Prahy. Data 29. srpna 1869 (dnes bychom to nazvali přednáškou na hospodářské téma, celé to bylo však obrovského ražení a začínalo to průvodem z Pardubic), 15. července 1883 (sokolské

⁸⁸ Herout, 1958, s. 22

⁸⁹ Rosůlek, 1932, s. 13

⁹⁰ V pramenech se neuvádí přesné datum.

⁹¹ Herout, 1958, s. 22

⁹² Skrbek, 1898, s. 8

⁹³ Skrbek, 1898, s. 8

⁹⁴ Herout, 1958, s. 23

slavnosti), 8. září 1897 (řečnění tehdejších poslanců, na 50.000 účastníků), 15. srpna 1906 (uctění památky K.H.Borovského) a později i 10. srpna 1919 (manifestační sjezd strany sociálně demokratické) a 8. září 1921 (tábor strany agrární)⁹⁵ nám dokazují, že Kunětická hora opět nabyla nemalého významu pro svůj region. Několik akcí bylo také připravováno, ale těsně před uskutečněním zakázáno. Jelikož místní nechtěli zůstat zahanbeni, 4. června 1911⁹⁶ vystoupal na hrad zpěvácký spolek z Pardubic Pernštýn. Mezi těmito významnými událostmi se provozovaly pravidelné slavnosti církevního charakteru. První neděle v máji se každým rokem nesla v duchu slavných bohoslužeb a kázání, uskutečňovaných venku. Důvodem k tomu byl svátek Kateřiny Sienské. Kázáním však veselí nekončilo. Po skončení bohoslužby, a také vždy 16. května, kdy slaví svátek Jan Nepomucký, se konaly v rytířském sále odpolední hudební zábavy. Vše tu probíhalo do roku 1871, kdy se perňštejnská sklípková klenba v rytířském sále zřítla. Důvodem zřícení bylo, že tehdejší majitel (akciová společnost) do hradu neinvestoval žádné peníze. Tudíž šindelová střecha, která chránila vnitřek hradu po několik let, shnila. Díky tomu do jednotlivých pater zatékalo a to narušilo statiku stropu. Neštěstí pro hrad však tímto nekončilo. Jelikož se v lomu opět rozjela těžba, ukousla kus skály na jihozápadě takovým způsobem, že se zřítily chlévy v tomto cípu hradu. Roku 1885 zase došlo ke zřícení spoje druhých pater obou paláců. Vrchol však přišel o 14 let později 28. března⁹⁷, kdy požár zachvátil hospodářské stavení a rozšířil se dále na stáje a šindelovou střechu šesté brány.

Tímto výčtem však série špatných událostí na hradě nekončí. V této době se totiž okresní výbor v Pardubicích usnesl, že část hory bude vyvlastněna, z důvodu možného vzniku šterkovny. Štěstí se na hrad obrátilo o několik let později. V roce 1897 byl zastaven lom na šterk a ukončilo se odebrání kamene z kamenolomu. To však neznamenal jeho konec. O osm let později zde státní komise zaměřovala území, které lom může ještě odtěžit. Konečnou tomu dal zemský výbor království Českého, který určil, že cesty u kterých bude použit čedič z Kunětické hory, nebudou jím podpořeny.

Vrátíme-li se do roku 1897, stojí za zmínku ještě jedna událost. Klub českých turistů si zde totiž zřídil své prostory a opatřil orientačními štítky jednotlivé

⁹⁵ Pospíšil, 1948, s. 59-60

⁹⁶ Herout, 1958, s. 23

⁹⁷ Skrbek, 1898, s. 9

objekty hradu. Ke konci první světové války došlo na hradě k zásadnímu převratu. Změnil se zde totiž majitel. Zprvu si ho pouze pronajal, roku 1917, ale o dva roky později ho také kupuje od barona Drascheho. Oním zachráncem byl Muzejní spolek z Pardubic, který započal svou snahu o záchranu historické památky již mnohem dříve.

Spolek už kolem roku 1884 si byl vědom kritického stavu památky a přemýšlel, jakým způsobem by šlo hrad zachránit. Veškeré snahy končily zmarem. O dva roky později ustanovili výbor, který měl na starost zajištění hory. Ten oslovil všechny okolních korporace, jak soukromé, tak obecní i krajské, s prosbou, aby výboru zaslaly písemnou žádost, kde by požadovali zastavení ničení unikátní pevnosti ve Východních Čechách. Díky tomu se vytvořila domněnka, že záchrana hradu je ve všeobecném zájmu. Po obdržení těchto dopisů, je zaslali do Vídně ústřední komisi, aby potvrdila unikátnost objektu a vyjádřila se k záchraně. Díky tomuto kroku byl státní lom roku 1887 zrušen. Z lomu barona Drascheho se však i nadále těžilo, jak pro jeho potřeby, tak i pro soukromníky, obecní a okresní zastupitelstvo. Spolek si malým úspěchem potvrdil, že pokud vytrvá, je záchrana na dohled. Zaměřil se na největšího odběratele kamene – okresní zastupitelstvo a zaslal mu žádost o ukončení odběru. Dále pak v časopise Pernštýn zveřejnil seznam cen kamene z okolních kamenolomů. Podobné žádosti pak zasílali dalším významným odběratelům. Roku 1887 se to konečně dostalo do jednání okresního zastupitelstva. To rozhodlo, k rozhořčení všech ostatních, že těžba bude pokračovat. Důvody byly prosté, místním odběratelům by se při změně kamenolomu zvedly náklady za stejný materiál. Toto zklamání vedlo mnoho členů Muzejního spolku, kteří se snažili o záchranu, k rezignaci. Ostatní to naopak motivovalo k většímu úsilí. Baron Drasche vystoupil jako zastánce ukončení těžby a převzal za to poděkování. Po ukončení ovací však neudělal jediný krok pro zastavení a vše se vrátilo do starých kolejí. Štěstí se na Muzejní spolek obrátilo v roce 1894. Zemský výbor tehdy poslal oběžník, který informoval zastupitelstva o tom, že by se měly historické památky chránit. Kde by se zanedbalo toto nařízení, mohlo se sepsat a zaslat oznámení. Muzejní výbor nelenil a ihned zaslal Zemskému výboru informace o tehdejší situaci. Díky této snaze se zastavil odběr od všech, vyjma vídeňského velkopřumyslníka. Ten zde pobýval do roku 1917, kdy si od něj hrad pronajal a později koupil Muzejní spolek.

1.6. Od konce 1. světové války po rok 1993

Změna majitele odvrátila obrovskou zkázu, do které hrad směřoval. Ta změna přišla roku 1919, kdy byl hrad Muzejním spolkem odkoupen. Tomu přecházely tajné schůzky několika členů, kteří plánovali postup odkoupení. Vše probíhalo při tajných jednání v pozdních večerech. Skupina se označovala jako „devítka“, nebo „mafie“⁹⁸. Vše mělo být přesně promyšleno, než došlo k samotné transakci. O rok později se založilo Kunětické družstvo, které mělo na starost zabezpečení a rekonstrukci hradu. Mělo významného člena - Aloise Jiráska⁹⁹. Ustanovené práce probíhaly po dobu několika let. Ačkoli snaha zachránit památku byla obrovská, chyběl zde odborník, který by vypracovat návrh, podle kterého by se dalo systematicky při opravách postupovat.

Této úlohy se zhostil v letech 1923-1928 sám Dušan Jurkovič¹⁰⁰. Práce začaly v roce 1920. Zpočátku se jednalo hlavně o úklid a čištění. Dále se opravovaly stropy a dávala střecha, aby se zamezilo poškození interiéru vlivem počasí. O rok později došlo s použitím betonu k obnovení sklípkové klenby v rytířském sále dle návrhu inženýra Antonína Žabky¹⁰¹, který vycházel z obrysů na původním stropě, a také z dochované obdobné klenby v Pardubicích. Další na seznamu rekonstrukce byly schody, zhotovené z pískovce, stoupající do prvního patra hradu. Dále se pokládaly podlahy, ošetřovaly se zdi a obnovovala se okna. Vše bylo financováno z dobrovolných příspěvků členů Kunětického družstva.

Roku 1922 se zde uskutečnila významná akce. Hrad navštívil T. G. Masaryk. O této návštěvě se budu zmiňovat v následující kapitole. Na celý projekt a záměr Dušana Jurkoviče se podíváme podrobněji v kapitole: „Vývoj a změny architektury hradu Kunětická hora“. Při projektování spolupracoval D. Jurkovič s architektem Pelclem¹⁰². Ve výsledku vznikl plán, který byl propracován do posledního detailu. Nakonec z realizace tohoto plánu sešlo. Podíváme-li se na to z památkového hlediska, není nad čím truchlit. Hrad totiž architekt pojal ne jako historický objekt, ale jako místo, kde by mohl realizovat svou fantazii. Mezi tím neustále probíhaly zabezpečovací práce Muzejního spolku. Vznikla nová cesta na

⁹⁸ Rosůlek, 1932, s. 27

⁹⁹ Herout, 1958, s. 24

¹⁰⁰ Herout, 1958, s. 24

¹⁰¹ Žákavec, 1929, s. 205

¹⁰² Viz příloha č. 3

hrad, která měla zpřístupnit hrad a zvýšit tak návštěvnost¹⁰³. Ale práce se netýkaly pouze stavebních úprav. Byl zde založen také ovocný sad. Pátou bránu ozdobila deska s výjevem pernštejnské pověsti. K upomenutí na Ambrožovo kázání z roku 1420 slouží bronzová deska, zasazená v této době, pod schodiště ke kapli. Příchod k paláci ozdobily, nepříliš citlivě, skoro až nevhodně, betonové desky s erby rodů předků Viléma z Pernštejna. Podobné schéma nalezneme na obrázku č. 1., pod Vaňkem vedoucího zubra. Postupujeme-li z levé strany, jedná se o Jana z Pernštejna, z Lomnice pak Bohunka, Kateřina ze Šternberka a posledním zástupcem je Eliška náležející k rodu Vartenberků¹⁰⁴. V prvním patře bylo zbudováno muzeum hradu. Další bohatou výstavou byly mechy a lišejníky nalezené na hoře. Toto oddělení ještě s Herbáři vytvořil odborný učitel E. Froněk¹⁰⁵. Věž byla navýšena o šest a půl metru. S příchodem další války veškeré práce ustaly.

O několik let později se místo oprav dostalo historické památce poškození severovýchodního rondelu. Vznikla myšlenka místního lyžařského klubu, že zde vybudují lyžařský můstek. Započaly se však jen prvotní práce, které rozkopaly tuto část, kdysi obranného valu. Následně si autoři uvědomili chyby svého počínání, a to nezohlednění nepříznivých klimatických podmínek polabské nížiny pro tento zimní sport. Severní svah zase zasáhla výstavba vodojemu. Poškozeno bylo opevnění táhnoucí se od první k druhé bráně. Hrad byl v roce 1953 označen jako státní hrad I. kategorie¹⁰⁶.

Ke konci 60. let se prováděly zabezpečovací práce na kamenolomu. Jinak však zájem státu o hrad ochladl a jediné co se zde provozoval, byla místní restaurace (až do roku 1972). V 80. letech zde Národní památkový ústav prováděl rozsáhlý archeologický průzkum (o kterém byla řeč na začátku práce) a v této době byl hrad pro veřejnost uzavřen. Nejmarkantnější změnou v této době se stala změny střešní krytiny. Ta se změnila z původní břidlicové na plechovou. Věž se pak v porovnání s předchozím zastřešením razantně zvýšila a zašpičatěla. A rok 1993 (8. května)¹⁰⁷ se stal novým mezníkem pro hrad, protože v té době byl otevřen pro veřejnost.

¹⁰³ Viz příloha č. 4

¹⁰⁴ Vorel, 1999, obrázková příloha

¹⁰⁵ Rosůlek, 1932, s. 24

¹⁰⁶ Herout, 1958, s. 27

¹⁰⁷ Mücke, 2004, s. 80

1.6.1. Návštěva prezidenta T. G. Masaryka v Pardubicích a na Kunětické hoře v roce 1929

O návštěvě prezidenta jsou nám dokladem výtisky novin z té doby uložené ve státním okresním archivu Pardubice. Budu postupovat chronologicky, dle data vydání, počínající dobou krátce před příjezdem. V posledním výtisku novin před návštěvou Masaryka v Pardubicích se v krátkém článku zmiňují o chystané návštěvě. Cílem této cesty měla být návštěva a prohlídka kasáren, železničního pluku v Pardubicích, průmyslového muzea, Kunětické hory a shlédnutí přehlídky vítězného jezdeckého družstva. Návštěva neměla mít oficiální charakter¹⁰⁸. U konkurenčních novin informují o tom, že prezident přijede za účelem zhlédnutí osvětlení Kunětické hory, které ho zajímalo již při návštěvě první¹⁰⁹. Též informují o tom, že návštěva bude čistě neoficiálního charakteru, bez vítacích oslav¹¹⁰.

Informace, které se dovídáme z dalších čísel Východočeského republikánu, nám ukazují, že původně neoficiální akce se proměnila ve velkolepou událost sloužící k oslavě demokracie. Východočeský republikán hned na první straně upozorňuje velkým písmem na proběhlou akci. Popisuje se zde velkolepost oslav příjezdu hlavy státu. Následuje povídání o demokracii a republice, bohužel nic dalšího o delegaci. Ve Východu se však dozvídáme o něco více. Novinkou pro nás je, že s prezidentem do města (a později na hrad) zavítali i někteří státníci, např. František Udržal. První podle plánu navštívili Lázně Bohdaneč, kde se zastavili na krásném náměstí, byla pronesena slova na uvítání celé delegace a ta, s T.G.M. v čele, poděkovala za krásné přivítání a přidala ještě něco málo politických, optimistických řečí. Bližší návštěvy zde však nebyly možné, kvůli plánované celkové době pobytu v Pardubicích, která nebyla příliš velká. Pak se vydali na projížďku kolem, již tehdy známého, pardubického Semtína. Nedávno se tam stalo neštěstí, protože zde explodovala jedna laboratoř. Tato nehoda si vyžádala 5 obětí na životech¹¹¹. Není tedy divu, že prezident chtěl být o této zprávě informován, proto se zde na chvíli zastavili, ale pak spěšně pokračovali dál. Následně kolona projela částí Pardubic zvanou Trnovou, až k Labskému mostu a konečně pak na známé Pernštýnské náměstí, kde si mohli prohlédnout historické jádro i se Zelenou

¹⁰⁸ Východ, 1929, č. 20, s. 4

¹⁰⁹ Jednalo se o návštěvu v roce 1922 o které budu mluvit později.

¹¹⁰ Východočeský republikán, 1929, č. 20, str. 3

¹¹¹ Východ, 1929, č. 21, s. 1

bránou. Všude byli lidé a vítali delegaci. Nebylo člověka, který by zůstal nepoznamenan touto událostí. Na radnici pana prezidenta přivítal starosta města a i zde byly proneseny slavnostní řeči všech významných politiků. Odpoledne pokračovali vyjížděnou na cvičiště železného pluku, tu spojili s prohlídkou krásného Pernštýnského zámku a pak se společně vypravili na krajinnou dominantu Pardubicka – Kunětickou horu.

Po osmi dnech od návštěvy ještě v novinách stále nacházíme zmínky o delegaci. Ve Východočeském republikánu se mluví o návštěvě prezidenta u železničního pluku, podepsání pamětní knihy a o zklamání z toho, že pro nedostatek času nestihl Masarykovy kasárny. Zde se dostává trochu do rozporu s týdeníkem Východ, který publikoval ve 21. čísle, že tyto kasárny navštívil.

Ve zprávě klubu přátel Pardubic nalézám také článek o návštěvě prezidenta ČSR. O tom, že pana prezidenta doprovázela i jeho dcera Alice Masaryková. Z Prahy přijel pan prezident autem a první se zastavil na okraji pardubického kraje ve vesnici Voleč, kde byl přivítán přednostou okresního úřadu Jaroslavem Vítkem. Vozidla pak pokračovala směrem k Bohdanči, jak je popsáno v týdenících. Další novou informací je upřesnění programu, který probíhal na Pernštýnském náměstí. Zpíval tam Pernštýnský sbor píseň Sláva tobě a dále na radnici byli prezidentovi představeni postupně všichni přední činitelé z pardubických škol a jiní funkcionáři místních spolků a institucí. Také se dovídáme, že Masaryk přenocoval v nedaleké Dolní Rovni, odkud pocházel František Udržal, který ho doprovázel. Následujícího dne, 24.května¹¹², se prezident přemístil do Holic, kde byl přivítán starostkou města Ing. Flanderskou a z místní továrny mu byla věnována obuv i pro jeho rodinu. Následující cesta ho nasměrovala do Hradce Králové.

Proč se všude píše o tom, jak se T. G. Masaryk těšil na návštěvu této krajinné dominanty? Má to spojitost s jeho první návštěvou v roce 1922. Pojdme si popsat vše, co se vlastně v ten den stalo. Kolona aut mířící po tmě na místní hrad byla plna očekávání, protože jí starosta města Pardubice slíbil úžasnou podívanou na osvětlenou Kunětickou horu. Osvětlení fungovalo na tom principu, že po domluveném signálu se postupně zapálí velké koše, které byly naplněny dřevem a roštím a to způsobilo dokonalé osvětlení hradu, ale pouze na cca deset minut. Naneštěstí se někde stala chyba, která způsobila to, že oheň v koších zažehnulli

¹¹² Zprávy klubu přátel Pardubicka, 2001, č.7-8, str. 171

tehdy, když byl pan prezident ještě v místech, kde na hrad nebylo vidět. „Brozanskou“ zatáčkou, kdy se otevírá pohled na hrad mezi domy, projel T. G. Masaryk v okamžiku, kdy koše se dřevem dohořivali a už nebylo vidět skoro nic. I následné pohoštění a bohatý program na hoře nemohl způsobit zapomnění na zklamání, z neuskutečnění očekávaného pohledu na osvětlenou památku. Tehdy prezident dostal slib, že při další návštěvě místní napraví svou chybu. Trvalo sedm let, než místní měli šanci napravit, co se stalo.

Masaryk opět přijížděl tou samou cestou, ale nyní osvětlení hradu zajišťovaly reflektory místního hasičského sboru a proto není divu, že tentokrát vše proběhlo hladce a bez sebemenšího zádrhelu. Když prezident přišel na nádvoří, byl uvítán pěveckým a recitačním sborem z vesnice pod hradem zvané Ráby. Občerstvení měla na starosti kuchařská škola Vesna v Pardubicích a restaurace Roulovi¹¹³. Pak následoval další bohatý program.

¹¹³ Společnost pro vydávání časopisu Východ, 1929, č. 22, str. 2

2. Vývoj a změny architektury hradu Kunětická hora

Chceme-li se podívat na vývoj po architektonické stránce, musíme počítat s tím, co už víme z předchozího textu, že z úplně původního hradu se nám dochovalo velmi málo. Je jasné, že hora, svou polohou v polabské rovině, přímo pobízela ke stavbě hradu. Díky archeologickému výzkumu víme, že hrad měl dvě věže. Jedna byla válcová a druhá hranolová. Znatelné zařazení věží do hradebního systému nám umožňuje vyškrtnout původ prvního hradu z ranné gotiky (13. stol.). Tento styl výstavby se začal provozovat až na počátku následujícího století. Jako důkaz uvádí stavebně historický průzkum několik částí současného objektu, citujme jeden jako příklad: „Při průzkumu paláce v substrukci jeho západního průčelí se jeví v nynějším příkopu torzo starší zdi, jež probíhá šikmo lehce k severovýchodu a ztrácí se v průčelní zdi paláce při východním konci kamenného mostu.“¹¹⁴ Zjištění, že uzavřený palác byl v jistém základu vybudován už v této době, nás posouvá právě svou uzavřenou dispozicí do druhé čtvrtiny 14.stol. Tím se uzavírají dohady o původním hradu. Z období husitského a předpernštejnského máme, z hlediska architektonických úprav na hoře, stejně málo informací, jako při hledání hradního počátku. Při analýze paláce jsou patrné etapy, které předcházely Pernštejnským úpravám, avšak zdali se konaly za Diviše Bořka, či později nemůžeme říci. Datujeme je prostě do 15. století. Jedná se např. o velký sklep, který se nacházel u věže válcovitého tvaru a především o západní křídlo paláce. Poslední klíčová přestavba, která hrad potkala, byla za pánů z Pernštejna, kteří se zde rozhodli vybudovat reprezentativní pevnost. Ta probíhala, jak jsme již zjistili, od konce 15. do poloviny 16. století. Jedná se o období, kdy doznívá vliv gotiky, tzv. pozdní gotika¹¹⁵. Dle regionu se časově různě prolíná s novým stylem zvaným renesance. Počátky vlivu tohoto italského stylu jsou charakteristické pro pernštejnskou přestavbu Kunětické hory a zejména Pardubic¹¹⁶.

Nejdříve se stavitelé zaměřili na vnitřní hradby. Následoval vnější pás opevnění i s oběma rondely (jihovýchodní a jihozápadní). Zakončení představovala

¹¹⁴ Heroutová, 1972, s. 106

¹¹⁵ Dvořáček, 2005, s. 17

¹¹⁶ Pražák, 2000, s. 30

výstavba druhé a první brány a jejich spojení hradbou. Obranný systém hradu je ryze středověký. Současně také probíhaly opravné práce na paláci, které byly pravděpodobně zakončeny letopočtem 1509, který je uveden nad vchodem do paláce. Ten doznal navýšení, patra byla spojena vřetenovitým schodištěm, které bylo důmyslně točeno za pravou ruku a zvýhodňovalo tak obránce¹¹⁷. Dále byla udělána nová ostění oken a portálů v perněstejnském stylu – mělké profilace, vystavěny arkýře a prostory byly opatřeny novou klenbou. Zvláštní pozornost si zaslouhuje dnešní rytířský sál se svou sklípkovou neboli diamantovou klenbou¹¹⁸, kterou nalezneme ještě na několika místech v hradě a také např. v Pardubicích (též z Pernštejnské přestavby). Zbudovaná byla též kaple sv. Kateřiny též se diamantovým klenutím.

Po dokončení těchto prací však stavební život na hradě neustal a řemeslníci se vrhli na budovy hradního nádvoří. Z hlediska hodnocení je obranný systém, středověkého rázu s renesančními prvky, které představují obrovské rondely. Svoji důmyslností si určitě zaslouhuje uznání a obdiv. O něco méně pozornosti a uznání sklízí, po architektonické stránce, palác, který nebyl nijak zvlášť vybaven, porovnáme-li to hlavně se souběžně vznikající rezidencí v Pardubicích. Musíme zohlednit skutečnost, že se jednalo o pevnost a pohodlnost a krása, zde byly až sekundární. Od roku 1560 se na hradě udržovalo jen to, co bylo nevyhnutelně nutné. Katastrofu završila švédská vojska a kamenolom. Z tohoto černého scénáře však musíme vyjmout šestou bránu i hradní kapli, která, jak už víme, byla opravena díky hradeckému biskupovi.

Novou kapitolu obsahující záchranné práce představil až Muzejní spolek. Ten ihned po zakoupení hradu odstartoval konzervační práce. Ke spolupráci si pozvali Dušana Jurkoviče. Pracoval zde mezi lety 1923 – 1928, kdy rekonstrukce pod jeho vedením ustaly. První se zaměřil na zastřešení všech objektů, aby se zabránilo další erozi. To bylo podniknuto ne z hlediska rekonstrukčních prací, ale čistě z hlediska záchrany jednotlivých částí hradu. Dále se zaměřil na pátou a zejména na šestou bránu¹¹⁹, kde měl za úkol opravit vyhořelou restauraci a vytvořit prostory pro novou restauraci i s pokoji pro personál. Hodně se zde pracovalo se

¹¹⁷ Útoční, pravák, neměl prostor k rozmáchnutí a k pořádné ráně, kdyžto naopak obránce ano.

¹¹⁸ Na konci gotiky a počátku renesance, kdy dochází ke zbavování kleneb žeber a měnění motivů, vzniká klenba sklípková neboli diamantová, někdy uváděna též pod názvem routová. Dochází zde k rozbití povrchu množstvím polí jak po plastické, tak i po světelné stránce. (Herout, 1981, s. 57)

¹¹⁹ Viz příloha č. 5

dřevem, od schodů, stropů až např. k lustru. Vše bylo barevné a bohatě vyřezávané. Dále měl plán z rytířského sálu udělat zasedací místnost a prostory v prvním patře měly sloužit k výstavám. Podrobně rozpracovaná byla i problematika kanalizace a osvětlení. Měly zde vzniknout prostory pro přenocování turistů a sklady pro provoz hradu a restaurace. Na to však již, zřejmě naštěstí, nedošlo. Jurkovič přestavbu totiž nepojal z hlediska historicko-rekonstrukčního, ale viděl zde možnost uskutečnit svou tvůrčí fantasií. Existují prognózy¹²⁰, které říkají, že by realizace Jurkovičova plánu potlačila původní hrad jen na jádro, na které bude aplikovaná umělcova fantazie.

Ve stavebně historickém průzkumu nalezneme mimo jiné i náměty pro budoucí rekonstrukci hradu. Podívejme se na některé myšlenky a porovnejme je se současnými postupy. Prvním návrhem je odstranit veškerou parazitující zeleň z fortifikačního systému. To se v nedávné době uskutečnilo a většina opevnění byla odhalena, očištěna a konzervována. Tím bylo umožněno návštěvníkům získat reálný obrázek o tom, jak velkolepý tento obranný systém byl. Daleko komplikovanější otázky jsou kolem rekonstrukce hradního paláce. Zde je hodnocení daleko negativnější. Hrad byl těžce a nenávratně postižen těžbou kamene. Architektura byla potlačena ve prospěch folkloru a turismu (rekonstrukce mezi světovými válkami)¹²¹. Vystává zde otázka, jestli postupovat dle Jurkovičova návrhu, nebo z Pernštejnské přestavby. Ve stavebně historickém průzkumu se přiklánějí jednoznačně k druhé verzi. V dnešní době se však jednoznačně prosazuje historické památky konzervovat, ne rekonstruovat. Veškeré snahy se zaměřují na zachování toho, co nám zbylo. U Kunětické hory je problém i to, že se nám nedochovaly návrhy, podle kterých by se případná rekonstrukce měla provádět. Rehabilitace Jurkovičova plánu šesté brány má dnes již svou historickou hodnotu. Proto je dnes umožněna přestavba podle jeho návrhu, týká se to však pouze šesté brány.

¹²⁰ Herout, 1958, s. 24

¹²¹ Heroutová, 1972, s. 117

3. Současný stav Kunětické hory

Od roku 1993 se na hradě udělal obrovský kus práce a jen ten, kdo měl možnost navštívit památku několikrát po určité době, zřejmě dokáže plně ocenit, co vše se pro hrad udělalo a dělá. Když k tomu připočítáme omezené finanční prostředky, zásluhy ještě stoupnou. To vše zásluhou především pana kastelána Miloše Jirouška, zaměstnanců, národního památkového ústavu, ministerstva kultury, ale hlavně díky návštěvníkům, kteří svou pravidelnou návštěvou, nejenom vytváření lepší finanční podmínky pro umožnění dalších prací, ale také po psychické stránce motivují všechny, kteří se o objekt starají. Dokazují jím, že jejich práce nepřišla a nepřichází vniveč, že oceňují jejich práci a rádi se podívají, co nového je pro ně na další sezónu připraveno.

Když se hrad otvíral v roce 1993, byl v paláci k vidění rytířský sál se čtyřmi obrazy, obyčejným stolem a několika dřevěnými židlemi¹²². Dnes se místnost prezentuje velkými dřevěnými stoly se stylovými dřevěnými židličkami. Ty obrazy¹²³ tu stále zaujímají svá místa, dále k nim přibyla výstava replik nejrůznějších druhů halaparten. Právě zde se v posledních letech odehrál nespočet svatebních obřadů. Dříve prázdné neosvětlené místnosti v přízemí naplnila výstava o útrpném právu. Nalezneme zde nejrůznější mučicí nástroje a knihy, které nás informují o tehdejších zvycích a postupech v této oblasti. Severní křídlo, které zelo prázdnotou (pokud nepočítáme otvor a komín ve vyšším patře, jenž ukazuje na přítomnost krbu v této části hradu), dnes vyplňuje obrovský drak. Jeho přítomnost průvodci s jistou nadsázkou odůvodňují faktem, že hrad nemá žádné hradní strašidlo, které by tvořilo tu správnou atmosféru. Sklepení jsou naplněna, tak jako před devatenácti lety, nejrůznějšími archeologickými nálezy s popisky, kde se vlastně našly. Dále zde můžeme obdivovat základy hranolové věže úplně původního hradu ze 14. století. Po točitém schodišti můžeme vstoupat do prvního patra. Dříve zde byly místnosti s pár obrazy o parforních honech¹²⁴, několika vystavenými zbraněmi, které se při lovu používaly, a zvonem, sneseným z kaple

¹²² Viz příloha č. 6

¹²³ Jedná se o zapůjčené obrazy čtyřech šlechticů z doby třicetileté války. Obrazy hradu zůstaly dodnes. (Herout, 1958, s. 26)

¹²⁴ Parforsní hony byly sportem šlechticů. Na území, které bylo vhodné pro jízdu na koních, se přivezla krabice se zvěří. Po jejím vypuštění byla sledována psy (tzv. láje = tlupa psů) a za nimi jela lovecká společnost. Pronásledování trvalo do uhnání zvěře, nebo dokud nebyla lapena psy. Pak se zvíře usmrtilo. Vše se neobešlo bez oslav, troubení a fanfár. (*Ottův slovník naučný*, 2000, s. 224)

svaté Kateřiny. Dnes zde návštěvník nalezne bohatou výstavu se všemi podrobnostmi o honech konaných v pardubickém regionu. Dále výstavu o zbraních a zbrojích. Jak se rytířské vybavení vyvíjelo v průběhu staletí i s ukázkou z jednotlivých dob. Výjimečným jsou ukázky replik zbraní a zbroje Vojtěcha z Pernštejna z hrobky nalezené v kostele sv. Bartoloměje v Pardubicích. Schody nás pak dovedou do druhého patra, kde se opravila podlaha a z bezpečnostních opatření dodala zábradlí. Je zde krásný výhled a místnost, kde dříve byl model hradu, který ukazuje hrad ve stavu před úpravami započatými Muzejním spolkem, nalézáme i výstavu o kopci a jeho původu z geologického hlediska. Při cestě na věž se seznámíme s výstavou dobových pohlednic Kunětické hory. Ještě před nádherným výhledem do dalekého okolí nás překvapí, minulý rok otevřená, výstava s názvem: „Veselá výstava o neveselém stavitelství“. Expozice upozorňuje zábavnou formou na závažné chyby, které vznikly při budování nových staveb v okolí hradu.

Veškeré stavebně-rekonstrukční úsilí se v současnosti soustředilo do objektu šesté brány a sousedících místností. Zde probíhá intenzivní rekonstrukce objektu. Dalším objektem, který je zpřístupněn veřejnosti v rámci druhého okruhu, je hradní kaple. Zde se návštěvníci seznámí nejen s historií kaple, ale také s podobou sv. Kateřiny. Ke zhlédnutí je zde oltářní obraz s výjevem světice a jejími symboly. Je zasazen do bohatě vyřezávaného rámu. Kromě tohoto obrazu jsou zde další čtyři menší, které zobrazují části ze čtyř evangelií. Také zde nalezneme památnou desku, která připomíná návštěvu císaře Františka I.

Co se týče přírody, tak ta zažila velké změny od otevření hradu. Při příchodu v devadesátých letech se procházelo tunely, vytvořenými korunami stromů. Vše bylo zarostlé, divoké. V současné době se pracuje na odstranění po(d)rostu a tím se, na jednu stranu ztrácí ta původní atmosféra, ale na druhou stranu se objevují před zraky návštěvníka dosud nepoznané základy důkladného perňštejnského opevnění, které dělá z obyčejného hradu ten výjimečný, proto objevení těchto pozůstatků má větší hodnotu než romantická zřícenina.

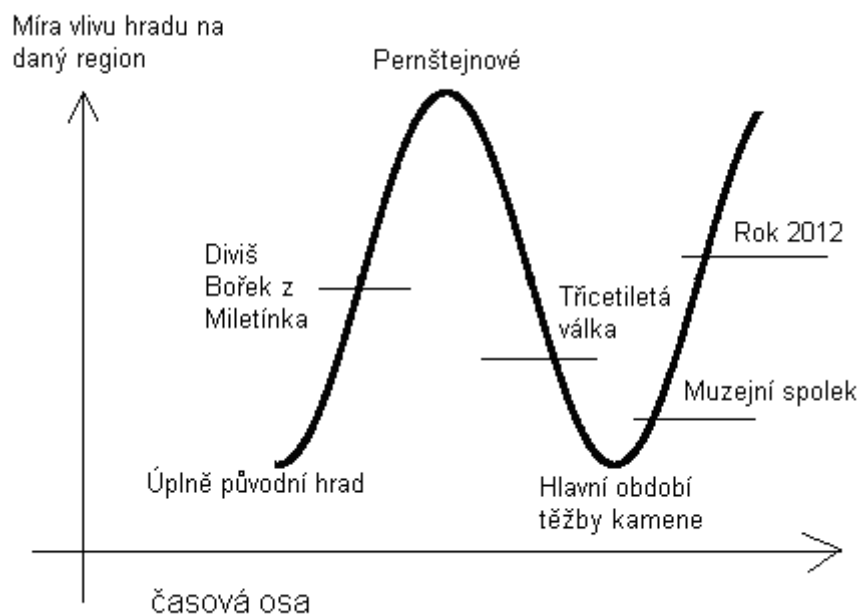
Na hradě se žije bohatým kulturním životem. Od divadelních představení Východočeského divadla Pardubice, které pro diváky vytváří nezapomenutelný zážitek, až po nejrůznější šermířské a sokolnické představení. Nezapomnělo se také na děti, které zde každoročně slaví svůj dětský den, kdy se nádvoří promění na „středověké hřiště“. Kromě toho je hora využívána k svatebním obřadům a různým

hostinám a oslavám, dle vyvstalých situací. Nově se také Kunětická hora zapojila do projektu Hradozámecké noci, kdy vybrané objekty otvírají svou sezónu noční prohlídkou. Pod hradem se pak nachází amfiteátr, který je využíván za každého počasí, po celé léto. Konají se zde nejrůznější sjezdy od politických stran po např. příznivců motorek. Hrad je také zařazen mezi historické památky, na kterých se odehrává známý hudební festival „České hrady“.

Nezůstane jen u kultury, jelikož je to jediný kopec v okolí, stává se oblíbeným cílem sportovců. Vybudováním cyklostezky z Pardubic k hradu, tak nepotkáváme jen běžce a cyklisty, ale také ty, kteří se jali odvážně vyjet na hrad s pomocí kolečkových bruslí, koloběžek a další. Veškeré podrobnosti si můžeme vyhledat na oficiálních stránkách hradu.

4. Závěry

Podarilo se mi, doufám, zachytit vývoj hradu v celém rozsahu. Snažil jsem se obsáhnout i podrobnější události a vysvětlit širší okolnosti toho, co mělo bezprostřední vliv na Kunětickou horu. Docházíme tak k odpovědím na počáteční kladené otázky. Je zřejmé, že datovat počátek vlivu hradu či dokonce hory samotné je velmi obtížné, skoro nemožné. To platí především pro sociální vliv, který hora plnila zřejmě od té doby, co se v jejím okolí začali vyskytovat první lidé, tedy už od pravěku. Co se týče politického vlivu, zde můžeme dát konkrétnější odpověď. Prvotní politická moc, o které víme, se shromažďovala kolem Opatovického kláštera. Příchodem Diviše Bořka z Miletínka do kunětického regionu se však odstartovalo postupné přesouvání moci z kláštera na hrad. O významnosti kopce mluví mnohé tábory lidu, které se zde konaly minimálně od roku 1420. Největší rozmach vlivu ve všech oblastech zažil hrad za vlády pánů z Pernštejna. Ale již za dob působení rodu zubří hlavy hrad ztrácel politický vliv na daný region, politickým centrem (ve smyslu centrem moci) se stávají trvale Pardubice. Úpadek vlivu v dalších oblastech přichází po třicetileté válce a trval do příchodu Muzejního spolku. V této době můžeme hovořit o převládajícím vlivu ekonomickém (těžba kamene. V minulém a tomto století je na vzestupu hlavně sociální a kulturní vliv, který se neustále rozvíjí a získává na síle přímo úměrně do dnešní doby. Celé bych to zjednodušeně shrnul následným grafem (obr. č. 4).

Obr. č. 4 Vlastní zpracování.

Vliv Kunětické hory na kulturní a sociální život obyvatel v pardubickém a hradeckém regionu je evidentní. Lze jej odvodit např. již z důvěrného oslovování hradu rodáky z okolí – „Kuňka“, dále pak ze stoupající návštěvnosti hradu za poslední léta a v neposlední řadě ze stoupajícího počtu různých akcí, které se na hradě pořádají.

Zjistili jsme tedy, že Kunětická hora měla a stále má co říct svému okolí a z hlediska budoucnosti můžeme jen doufat, že její popularita bude stálá. Úměrně s tím se bude rozvíjet i rekonstrukční činnost na daném objektu. Pro přesnější informace o míře působení hradu na svůj region v jakékoli oblasti bychom potřebovali obdobnou analýzu u dalších objektů. S nimi bychom mohli následně srovnávat naše poznatky a vyhodnotit určitou míru, na které bychom si mohli vše zjednodušeně ukázat. Dále by se dala zkoumat jednotlivá historická období hradu, přesné postupy rekonstrukčních prací nebo vliv hradu na okolní obyvatele s různým zaměřením např. na jejich volný čas apod. To vše jsou témata k dalšímu zkoumání.

Použitá literatura

1. ČORNEJ, P.; ČORNEJOVÁ, I.; VANÍČEK, V., a kol. *Dějiny zemí Koruny české I.*. 2. doplněné vydání. Praha : Paseka, 1993. 315 s. ISBN 80-85192-59-4.
2. DURDÍK, T. *Encyklopedie českých hradů*. Druhé vydání. Praha : Libri, 1996. 365 s. ISBN 80-85983-03-6.
3. DVOŘÁČEK, P. *Architektura českých zemí : Gotika*. Praha : Levné knihy, 2005, 182 s. ISBN 80-7309-273-5.
4. ERBEN, V. *Paměti českého krále Jiříka z Poděbrad*. Druhé vydání. Praha : Svoboda, 1989. 551 s. ISBN 80-205-0050-2.
5. HÁJEK, V. *Kronika česká*. Praha, 1918. 482 s.
6. HEROUT, J.; PAVEL, J.; HLÁVKA, K. *Kunětická hora : Státní hrad a okolí*. První vydání. Praha : Orbis, 1958. 35 s.
7. HEROUT, J. *Staletí kolem nás : Přehled stavebních slohů*. Praha : Panorama, 1981, 396 s.
8. HEROUTOVÁ, M.; LÍBAL, D.; VILÍMKOVÁ, M., a kol. *Průvodní zpráva k stavebně historickému průzkumu na akci Kunětická hora*. Pardubice, 1972, 119 s.
9. JIROUŠEK, M. *Průvodcovský text*. 1993
10. KUČA, K. *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezku*. V. díl, Par-Pra. Praha : Libri, 2002. 671 s. ISBN 80-7277-039-X.
11. LEDR, J.; POTĚŠIL F.K. *Krajem Pernštýnův : Vlastivědný sborník školního okresu pardubického*. Druhé vydání. Pardubice : J. Otto a Růžička, 1922, 156 s.
12. MÜCKE, P. *Kunětické družstvo. Historie záchrany významné přírodní a kulturní památky*. Praha, 2004. 107 s. Diplomová práce. Karlova univerzita, FF, Ústav českých dějin.
13. *Malá Československá encyklopedie*. IV. svazek, M-Pol. Praha : ACADEMIA, 1986. 992 s. ISBN 02/76-0603-21-096-86.

14. NECHVÍLE, P. J. *Sezemice, Dříteč, Kunětice a Kunětická hora*. Pardubice : F. & V. Hoblík, 1882. 62 s.
15. *Ottův slovník naučný : Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí*. IXX. díl, P-Pohoř. Praha : ARGO / Paseka, 2000. 1051 s. ISBN 80-7203-249-6.
16. *Ottův slovník naučný : Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí*. XVII. díl, Median-Navarrete, ARGO / Paseka, 1999. 1078 s. ISBN 80-7203-218-6.
17. PFLEIDERER, R. *Atributy světců*. Praha : UNICORNIS, 1992. 125 s.
18. POSPÍŠIL, O. *Kunětická hora*. Pardubice : J.Otto & Růžička, 1948. 62 s.
19. PRAŽÁK, V. *Umění Renesance východních Čech*. Hradec Králové : Garamon, 2000, 119 s. ISBN 80-902593-4-0.
20. RAMEŠ, V. *Po kom se jmenujeme? Encyklopedie křestních jmen*. Praha : Libri, 2001. 498 s. ISBN 80-7277-038-1.
21. ROSŮLEK, F.K. *Kunětická hora*. Druhé vydání. Pardubice : J.Otto & Růžička, 1932. 32 s.
22. ŘIVNÁČ, F. *Řivnáčův průvodce po království českém*. Praha : Baset, 2001. 501 s. ISBN 80-86223-18-3.
23. SEDLÁČEK, A. *Hrady, zámky a tvrze království Českého : Díl první*. Třetí nezměněné vydání. Praha : Argo, 1993. 259 s. ISBN 80-85794-05-5.
24. *Společnost pro vydávání časopisu Východ*. Východ, 1929. roč. XII, č. 20, 21, 22
25. ŠEBEK, F.; HRUBÝ V.; SIGL J., a kol. *Dějiny Pardubic : I. díl*. První vydání. Pardubice : Východočeské tiskárny Pardubice, 1990. 228 s. ISBN 80-900069-1-4.
26. TEPLÝ, J. *Pernštejnové ve 13.-14. století*. Pardubice : Východočeské muzeum Pardubice, 1996. 88 s. ISBN 80-86046-00-1.
27. VOREL, P. *Páni z Pernštejna : Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. První vydání. Praha : Rybka Publishers, 1999. 318 s. ISBN 80-86182-24 X.
28. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. IV. díl, Ř-Ž. Praha : Nakladatelský dům OP Diderot, 1998. 717 s. ISBN 80-85841-37-1.

29. *Východočeský republikán : Krajinský orgán Republikánského a maloroľnického lidu*. 1922. roč. IV, č. 32
30. *Východočeský republikán : Krajinský orgán Republikánského a maloroľnického lidu*. 1929. roč. XI, č. 20, 21, 22, 23
31. ZIKMUNDA, V., HRUBÝ, V. *Města ČSFR : Pardubice*. Praha : Pressfoto, 1990, 60 s. ISBN 80-7046-027-X.
32. *Zprávy klubu přátel Pardubicka*. 2001. roč. XXXVI, č. 7-8, s. 206. ISSN 1210 – 6275.
33. ŽÁKAVEC, F. *Dílo Dušana Jurkoviče : Kus dějin československé architektury*. Praha : Vesmír, 1929. 331 s.

Přílohy

Příloha č. 1

Svatá Kateřina

Jedna z nejoblíbenějších světic – Kateřina Alexandrijská. Její původ sahá do urozeného rodu. Už jako mladá dosáhla vysokého vzdělání. Její výřečnost byla na takové úrovni, že prý dokázala zahnat do kouta svou řečí i padesát pohanských filosofů, kteří nenašli proti ní jediný argument. Zamiloval se do ní císař Maximinus, který po ní požadoval, aby se zřekla křesťanství. To však ona odmítala i za cenu velkého mučení. Podle legendy jí do hladomorny nosila jídlo bílá holubice. Když viděl, že jí nezlomí, nechal ji lámat v dřevěném ozubeném kole, které však těsně před vykonáním verdiktu prasklo. Její konec zpečetil nakonec kat. Po setnutí hlavy dle legendy na místo krve teklo mléko. Hned po tom andělé její tělo odnesli na horu Sinaj, podle toho je také někdy nazývána jako Kateřina Sinajská. Je patronem všech studentů a filosofů.

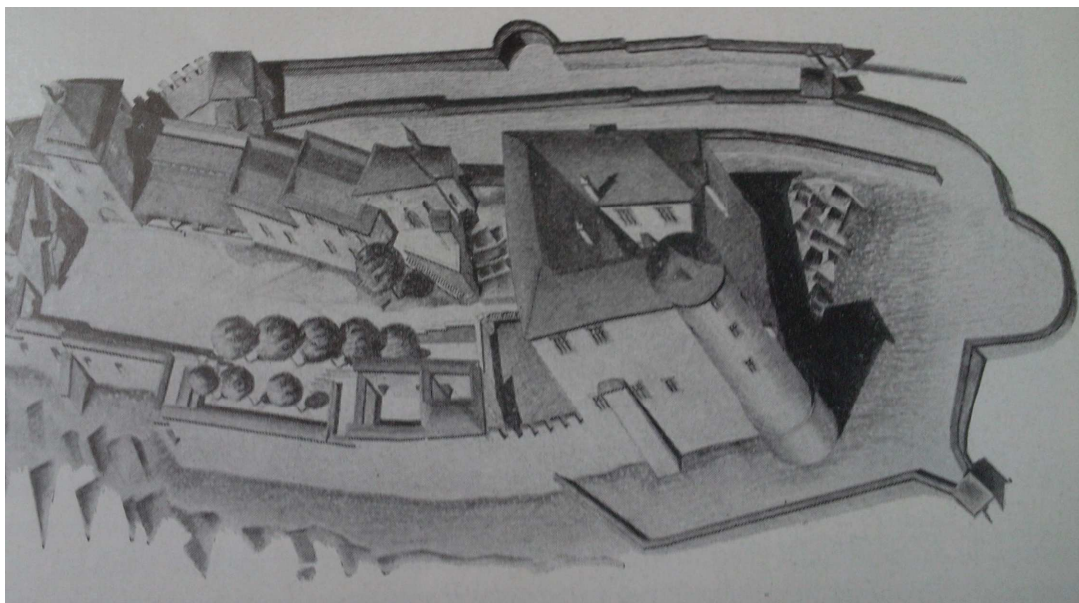
Atributy: anděl, blesk, čtrnáct pomocníků, kniha, kolo, Kristus, meč, muž, prsten

Příloha č. 2

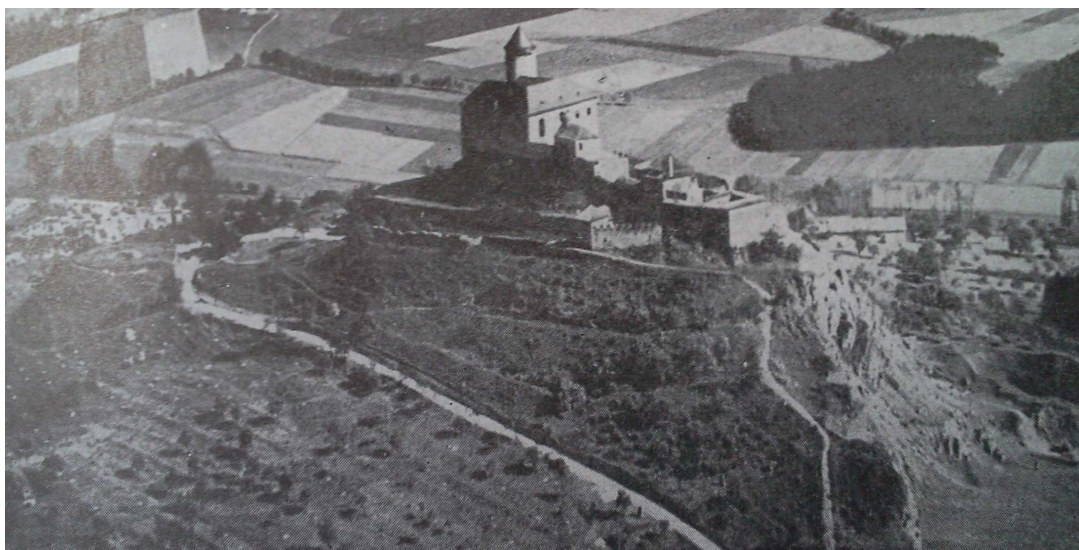
Svatá Barbora

Společně se svatou Kateřinou a Markétou patří mezi nejoblíbenější světice. Za svoji patronku si jí zvolilo mnoho povolání. Např. horníci, kuchaři, řezníci, hrobníci, tesaři, architekti, slévači zvonů, zajatci a dal. Ochraňuje věže a pomáhá těm, co jsou v nouzi. Její původ sahá do 3. století do Nikomédie (dnešní Turecko). Byla velmi krásná, chytrá a vtipná. Stýkala se s tajným spolkem křesťanů. Záhy jí na to však přišel otec a postavil jí u domu věž, která se měla stát jejím vězením. Když však přišel na to, že se nechala pokřtít, dovlekl jí před místodržící, kde jí udal. Po dlouhých strastech, mučeních si do rukou katovský meč vzal sám otec. Po setnutí však do něho uhodil blesk.

Atributy: čtrnáct pomocníků, dělo, kalich, meč, paví pera, věž

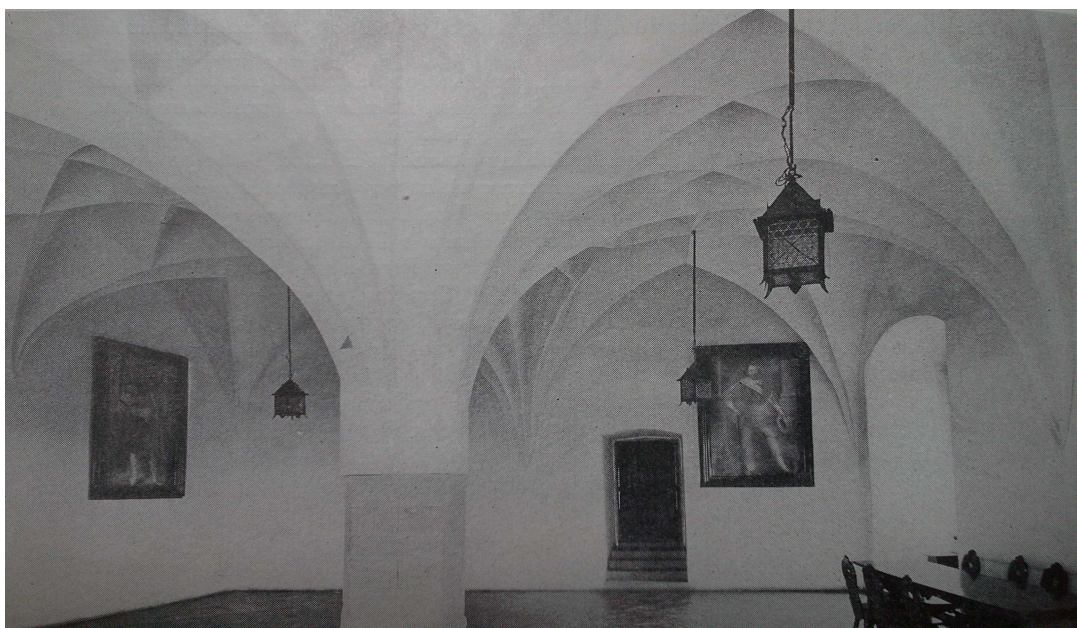
Příloha č. 3 – Návrh na úpravu hradu vytvořený architekty Jurkovičem a Pelcem.

Příloha č. 4 – Letecký snímek z roku 1940. Zachycení cest na hrad a následek těžby kamenolomu.

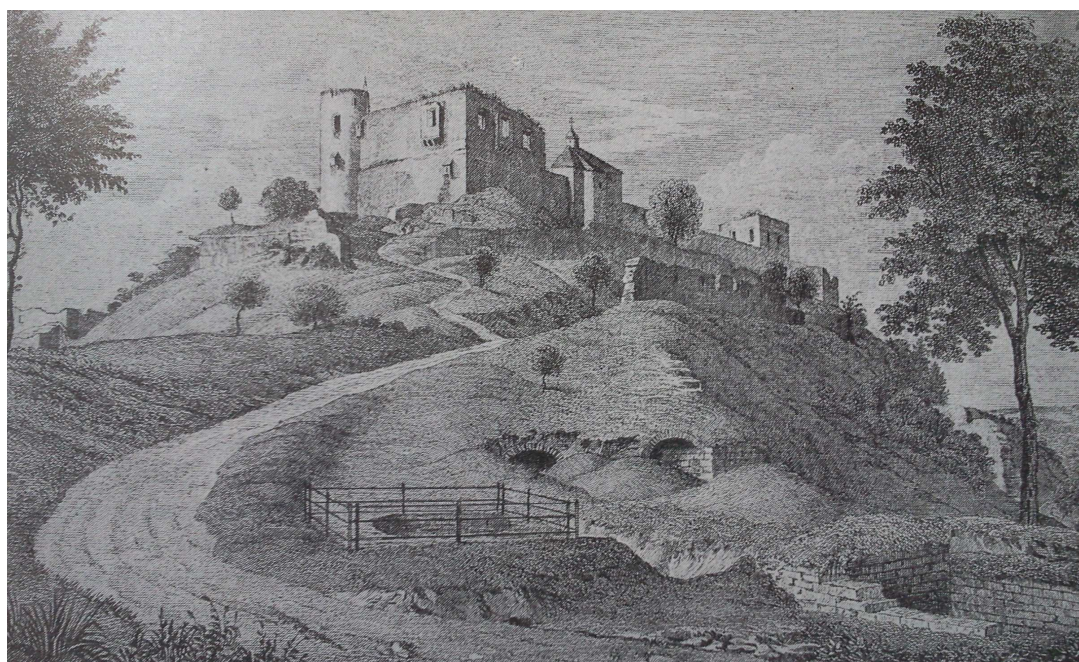
Příloha č. 5 – Šestá brána a přilehlá restaurace před ukončení Jurkovičovy přestavby.

Příloha č. 6 – Rytířská síň se sklípkovou klenbou.

Příloha č. 7 – Vyobrazení Kunětické hory ze 17. století Joachimem v. Sandrartem.

Příloha č. 8 – Zachycení hradu s hradní studní J. Richterem podle kresby C. Branda z roku 1845.